

MARTA ROMAŃSKA*

ŚRODKI MERYTORYCZNEJ OBRONY MAŁŻONKA DŁUŻNIKA PRZED EGZEKUCJĄ

1. ZASADY ODPOWIEDZIALNOŚCI MAŁŻONKÓW ZA ZOBOWIĄZANIA I ICH STATUS W POSTĘPOWANIU EGZEKUCYJNYM

1.1. Postępowanie egzekucyjne, zarówno sądowe, jak i administracyjne, prowadzone jest w celu spowodowania wykonania obowiązku ciążącego na dłużniku środkami przymusu państwowego określonymi w ustawie procesowej. Przepisy o tym postępowaniu tworzą zatem warunki pozwalające na zrealizowanie przewidzianych prawem materialnym zasad odpowiedzialności za zobowiązania. Dotyczy to także odpowiedzialności za zobowiązania zaciągnięte przez osoby pozostające w związkach małżeńskich, której zasady ustalone zostały w przepisach kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, znowelizowanych ustawą z dnia 17 czerwca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw¹, obowiązującą od 20 stycznia 2005 r.

Zawarcie związku małżeńskiego nie ogranicza małżonków w ich zdolności prawnej, a zatem w zdolności do występowania w roli podmiotów w stosunkach cywilnoprawnych, w tym i takich, które nawiązują się wskutek czynności prawnych dokonywanych samodzielnie; nie ogranicza ich także w zdolności do zaciągania zobowiązań dotyczących tej masy majątkowej, która należy wyłącznie do każdego z nich (majątek osobisty). Zawarcie związku małżeńskiego, o ile nie zostanie poprzedzone zawarciem umowy majątkowej małżeńskiej, sprawia jednak, że między

---

* Autorka jest adiunktem w Katedrze Postępowania Administracyjnego Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz sędzią w Izbie Cywilnej SN.

¹ Dz.U. Nr 162, poz. 1691.

małżonkami z mocy ustawy powstaje wspólność majątkowa, obejmująca przedmioty majątkowe nabyte w czasie jej trwania przez oboje małżonków lub przez jednego z nich². Stanowią one ich majątek wspólny, w zarządzie którym małżonkowie obowiązani są współdziałać (art. 31 § 1 i 2 oraz art. 36 k.r.o.). Dokonanie przez małżonka pewnych czynności prawnych dotyczących majątku wspólnego wymaga zgody drugiego małżonka, z zagrożeniem sankcją nieważności czynności, która nie zostanie potwierdzona (art. 37 k.r.o.)³.

Małżonek, który samodzielnie zaciągnął zobowiązanie lub którego zobowiązanie powstało w inny sposób niż przez dokonaną przez niego czynność prawną, odpowiada za nie wobec wierzyciela jako jego dłużnik majątkiem osobistym (poprzednio — odrębnym). Tworzą go rzeczy i prawa majątkowe wymienione w art. 31 k.r.o. Zawarcie związku małżeńskiego i obowiązywanie w nim ustroju wspólności majątkowej powoduje, że małżonek dłużnika staje się współuprawnionym do rozmaitych składników majątkowych, a w stanie prawnym obowiązującym od 20 stycznia 2005 r. możliwość zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego małżonków powstaje wyjątkowo⁴. Na gruncie prawa materialnego sytuacje, w których to może nastąpić, określone zostały w art. 41 § 2 k.r.o. W świetle tego przepisu, jeżeli zobowiązanie jednego z małżonków: a) wynika z czynności prawnych dokonanych bez zgody małżonka lub b) nie wynika z czynności prawnych, to może być zaspokojone z majątku osobistego dłużnika pozostającego w związku małżeńskim,

² Nie jest to jedyne zdarzenie, które taki skutek może spowodować. Wypada zauważyć, że do zbliżonych rezultatów prowadzi zawarcie umowy spółki cywilnej, w wyniku którego dochodzi do wyodrębnienia w majątku współnika takiej masy majątkowej, do której tytuł przysługuje także innym podmiotom na zasadzie wspólności łącznej i z której egzekucja na rzecz wierzycieli współnika nie jest bezpośrednio możliwa, dopóki wspólność istnieje (art. 778 k.p.c.).

³ Szerzej na temat problemów materialnoprawnych z zakresu zarządu majątkiem wspólnym małżonków, których omówienie w niniejszym opracowaniu ograniczone zostało do niezbędnego dla wyjaśnienia zagadnień procesowych minimum — A. Lutkiewicz–Rucińska: *Odpowiedzialność majątkiem wspólnym za zobowiązania cywilnoprawne współmałżonka*, Bydgoszcz–Gdańsk 2003, s. 38–71; G. Jędrejek: *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, *passim*; K. Gołębiowski: *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, *passim*.

⁴ W stanie prawnym obowiązującym do 20 stycznia 2005 r. zasadą było zaspokojenie z majątku wspólnego wszystkich zobowiązań każdego z małżonków. Stosownie do art. 41 § 1 i 2 k.r.o. w poprzednim brzmieniu, zaspokojenia z majątku wspólnego mógł żądać także wierzyciel, którego dłużnikiem był tylko jeden z małżonków. Wierzytelność, która powstała przed powstaniem wspólności ustawowej albo dotyczyła odrębnego majątku jednego z małżonków, podlegała zaspokojeniu z odrębnego majątku dłużnika oraz z wynagrodzenia za pracę lub za inne usługi świadczone osobiście przez niego, jak również z korzyści uzyskanych przez dłużnika z jego praw autorskich twórcy, praw twórcy wynalazku, wzoru lub projektu racjonalizatorskiego. Artykuł 41 § 3 k.r.o. stanowił podstawę do ograniczenia lub wyłączenia przez sąd możliwości zaspokojenia się z majątku wspólnego wierzyciela, którego dłużnikiem był tylko jeden z małżonków, jeżeli ze względu na charakter wierzytelności albo stopień przyczynienia się małżonka będącego dłużnikiem do powstania majątku wspólnego, zaspokojenie z majątku wspólnego byłoby sprzeczne z zasadami współżycia społecznego. Z tymi zasadami korespondował art. 787 k.p.c. i — uchylony dopiero z mocą od 5 lutego 2005 r. — art. 767¹ k.p.c. Powyższe zasady odpowiedzialności za zobowiązania dotyczyły zobowiązań powstałych przed 20 stycznia 2005 r. W postępowaniach o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika co do zobowiązań powstałych przed wejściem w życie ustawy z 17 czerwca 2004 r. stosuje się przepisy o postępowaniu klauzulowym w brzmieniu sprzed 20 stycznia 2005 r. (tak Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 17 września 2008 r., III CZP 77/08, OSNC 2009, nr 7–8, poz. 114).

w którym obowiązuje ustrój wspólności ustawowej, oraz z pewnych wymienionych w tym przepisie składników majątku wspólnego. Z majątku wspólnego mogą być zaspokojone zobowiązania zaciągnięte za zgodą małżonka, co oznacza, że ich źródłem jest czynność prawna. Wprowadzone zmiany zapewniają daleko idącą ochronę statusu majątkowego małżonka dłużnika, gdyż niewyrażenie przez niego zgody na zaciągnięcie zobowiązania oznacza istotne ograniczenie możliwości zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego. Wydaje się nawet, że ochrona ta jest zbyt daleko idąca, ale uzasadnienie tej tezy wykracza poza przedmiot opracowania⁵.

1.2. Dłużnikiem w postępowaniu egzekucyjnym jest osoba, która zgodnie z brzmieniem tytułu wykonawczego zobowiązana jest spełnić na rzecz wierzyciela świadczenie pieniężne lub niepieniężne, i przeciwko której — na podstawie wniosku wierzyciela lub polecenia wydanego przez uprawniony organ — postępowanie to zostało wszczęte. Status dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym wyznaczany jest zatem na podstawie sformalizowanych kryteriów. Jego osobę identyfikuje najpierw tytuł egzekucyjny (art. 777 § 1 k.p.c.), a następnie tytuł wykonawczy⁶ lub tylko sam tytuł wykonawczy, jeśli ustawodawca zezwoli, by w pewnych warunkach w postępowaniu klauzulowym doszło do wydania rozstrzygnięcia przypisującego ten status osobie niewymienionej wcześniej w tytule egzekucyjnym (por. art. 778¹, 787, 787¹, 788 i 789 k.p.c.).

Środki przymusu mające doprowadzić do wykonania egzekwowanego obowiązku, co do zasady, mają być skierowane przeciwko osobie dłużnika wskazanego w tytule wykonawczym i do jego majątku⁷. Nie oznacza to jednak, że ich zastosowanie nie może dotknąć majątku innej osoby⁸. Z art. 803 k.p.c. wynika nadto, że

⁵ W uzasadnieniu projektu ustawy nowelizującej znalazło się stwierdzenie, że *de lege lata* od zapobiegliwości wierzyciela zależy, czy będzie miał możliwość zaspokojenia się z majątku wspólnego, gdy jego dłużnikiem jest tylko jeden z małżonków. Oczekiwanie, że zapobiegliwy wierzyciel zadba o uzyskanie zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania, może być usprawiedliwione w związku z zaciąganiem zobowiązań o znacznej wysokości. W zwykłych stosunkach (w codziennym obrocie) nie sposób oczekiwać nie tylko tego, że wierzyciel będzie zabiegał o zgodę małżonka swojego kontrahenta na zaciągnięcie zobowiązania, ale nawet tego, że będzie odpytywał kontrahenta o jego sytuację osobistą i o to, czy ten pozostaje w związku małżeńskim. Szczególnie dotkliwe dla wierzycieli jest też ograniczenie możliwości zaspokojenia z majątku wspólnego zobowiązań, których źródłem jest czyn niedozwolony.

⁶ Chyba że ustawodawca uzna sam tytuł egzekucyjny za dostateczną podstawę do prowadzenia egzekucji obowiązku, bez konieczności nadawania mu klauzuli wykonalności; por. art. 770¹ k.p.c.

⁷ Tę zasadę można uznać za obowiązującą w egzekucji świadczeń niepieniężnych, choć i tu doznaje ona istotnych ograniczeń, gdy chodzi o wykonanie obowiązku wydania rzeczy lub opróżnienia i wydania lokalu, z uwagi na przyzwolenie ustawodawcy na kierowanie czynności egzekucyjnych także przeciwko innym osobom niż dłużnicy według brzmienia tytułu wykonawczego (art. 791 § 2, art. 999 § 1 k.p.c., art. 141 § 2 ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji, tekst jedn.: Dz.U. z 2012 r., poz. 1015 ze zm.; dalej u.p.e.a.).

⁸ Stwierdzenie G. Jędrejka (*Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Małżeństwo. Komentarz do art. 1–61*, Warszawa 2013, s. 235), że „w razie zaciągnięcia zobowiązania przez jednego z małżonków wierzyciel w żadnym wypadku nie może zaspokoić się z majątku osobistego drugiego małżonka” jest odzwierciedleniem pewnej zasady, od której — z uwagi na kształt przepisów o postępowaniu egzekucyjnym — nawet w teorii dopuszczalne są wyjątki. Jeśli bowiem w postępowaniu egzekucyjnym prowadzonym przeciwko dłużnikowi, przy zachowaniu warunków for-

tytuł wykonawczy stanowi podstawę do prowadzenia egzekucji o całe objęte nim roszczenie i ze wszystkich części majątku dłużnika, chyba że z jego treści wynika co innego. Jeśli w tytule wykonawczym stwierdzającym obowiązek spełnienia świadczenia pieniężnego nie zastrzeżono dla dłużnika tego obowiązku uprawnienia do powoływania się w toku egzekucji na ograniczenie odpowiedzialności, to obowiązek nim stwierdzony może być egzekwowany z całego jego majątku, z ograniczeniami przewidzianymi w art. 829–839 k.p.c. Tytuł egzekucyjny uzyskany przez wierzyciela przeciwko zobowiązanemu wobec niego dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim — w zgodzie z przytoczonymi wyżej zasadami ustalonymi w prawie materialnym — uprawnia wierzyciela do egzekwowania obowiązku z majątku osobistego dłużnika, ale także z tych składników majątku wspólnego, z których egzekucja jest możliwa bez uzyskania klauzuli wykonalności przeciwko współuprawnionemu do majątku wspólnego małżonkowi dłużnika (art. 41 § 2 *in fine* k.r.o. i art. 776¹ § 1 k.p.c.).

W pewnych sytuacjach wierzyciel może uzyskać już sam tytuł egzekucyjny przeciwko obojgu małżonkom. Jest tak wówczas, gdy małżonkowie wspólnie zaciągnęli zobowiązanie, ale też wtedy, gdy ustawa czyni oboje małżonków solidarnie odpowiedzialnymi za zobowiązanie zaciągnięte przez jednego z nich (art. 30 § 1 k.r.o.). Tak uzyskany tytuł egzekucyjny przeciwko obojgu małżonkom może stwierdzać ich odpowiedzialność za zobowiązanie w stosunku do wierzyciela bez żadnych ograniczeń i wówczas do obojga małżonków w postępowaniu egzekucyjnym stosuje się przepisy o dłużniku, a za stwierdzone tytułem wykonawczym zobowiązanie odpowiadają oni bez żadnych ograniczeń, zarówno majątkami osobistymi, jak i majątkiem wspólnym⁹.

Jeszcze w poprzednim stanie prawnym w nauce sformułowany został pogląd, że wierzyciel w procesie o zasądzenie świadczenia może pozwać dłużnika i jego małżonka także wówczas, gdy ten nie zaciągnął zobowiązania, nie odpowiada za nie solidarnie z mocy ustawy (art. 30 § 1 k.r.o.), lecz może być osobą współodpowiedzialną za jego zaspokojenie, skoro egzekucja obowiązku może być skierowana do majątku wspólnego¹⁰. Pogląd ten jest trafny i zachował aktualność także w zmienionym stanie prawnym, choć w nauce zgłaszane są przeciwko niemu zastrzeże-

---

malnych z art. 845 § 2 k.p.c., zajęta zostanie rzecz należąca do majątku osobistego małżonka dłużnika, a ten nie skorzysta ze środków obrony przed egzekucją, to rzecz może być sprzedana, a środki za nią uzyskane posłużą zaspokojeniu wierzyciela, bez możliwości postawienia komukolwiek zarzutu wadliwego działania.

⁹ Osobnym problem są w takiej sytuacji rozliczenia między małżonkami w związku z zaspokojeniem wspólnego wierzyciela przez jednego z nich; por. G. Jędrejek: *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 235–237.

¹⁰ Szerzej, z przytoczeniem poszczególnych stanowisk — F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń majątkowych od małżonków*, Warszawa 1976, s. 90 i n. Za dopuszczalnością pozwania w sprawie o zasądzenie świadczenia także małżonka dłużnika opowiedzieli się m.in. H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie wierzyciela z tytułu długu jednego z małżonków*, Warszawa 1977, s. 48, 79–80; T. Żyznowski (w.): *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, art. 730–1088, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2011, s. 316 oraz Sąd Najwyższy m.in. w uzasadnieniu postanowienia z dnia 12 marca 2008 r., I CNP 120/07, LEX nr 494158.

nia¹¹. Wystąpienie z powództwem także przeciwko małżonkowi dłużnika jest uzasadnione szczególnie wtedy, gdy wierzyciel — wiedząc o tym, że nie jest w stanie wykazać, że jego dłużnik zaciągnął zobowiązanie za zgodą małżonka dokumentami, jak tego wymaga art. 787 k.p.c. — zdecyduje się pozwać nie tylko swojego dłużnika, ale i jego małżonka, tak by w procesie wszelkimi dostępnymi sobie środkami dowodowymi wykazać tę okoliczność decydującą o możliwości zaspokojenia zobowiązania z majątku wspólnego. W takim przypadku orzeczenie wydane także przeciwko małżonkowi osoby, która zaciągnęła zobowiązanie, ma stwierdzać jej ograniczoną za nie odpowiedzialność. Tytuł egzekucyjny będący orzeczeniem sądowym wydany przeciwko obojgu małżonkom może jednego z nich identyfikować jako dłużnika odpowiadającego za zobowiązanie bez ograniczeń, a drugiego jako odpowiadającego za nie z ograniczeniem do majątku wspólnego. Podstawą do zamieszczenia już w tytule egzekucyjnym — orzeczeniu sądowym tego rodzaju zastrzeżenia o ograniczeniu odpowiedzialności jest art. 319 k.p.c.¹² Uwzględnienie w postępowaniu egzekucyjnym ograniczenia odpowiedzialności dłużnika za zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym jest możliwe tylko w razie zastrzeżenia mu w tytule egzekucyjnym lub wykonawczym możliwości powoływania się na nie. Dotyczy to na równi ograniczenia *cum viribus patrimonii*, jak i *pro viribus patrimonii*. Może być ono zastrzeżone w tytule egzekucyjnym — orzeczeniu sądowym powstałym w postępowaniu rozpoznawczym (art. 319 k.p.c.) lub dopiero w orzeczeniu wydanym w postępowaniu klauzulowym — art. 787, 787¹, 792 k.p.c.¹³ Jeżeli tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądowe, a w postępowaniu rozpoznawczym nie zostało pozwanemu zastrzeżone uprawnienie do powołania się na ograniczenie odpowiedzialności za zasądzone świadczenie wynikające z okoliczności,

¹¹ Postępowanie o zasądzenie świadczenia także od małżonka toczy się wówczas dla stwierdzenia odpowiedzialności tegoż małżonka za zobowiązanie z masy majątkowej, do której jest współuprawniony. Jest to sytuacja zbliżona do tej, w której w procesie dochodzi się zasądzenia świadczenia od dłużnika rzeczowego z ograniczeniem jego odpowiedzialności do przedmiotu hipoteki czy zastawu. Pogląd ten kwestionuje G. Jędrejek (*Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*, Warszawa 2012, s. 198–199 oraz — szerzej — *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 244–245 i w *głosie do uchwały SN z dnia 18 marca 2011 r., III CZP 117/10*, *Polski Proces Cywilny* (dalej: PPC) 2012, nr 3, s. 532–541), twierdząc, że unormowanie z art. 41 k.r.o. oznacza „oddzielenie długu od odpowiedzialności za niego”, a uzyskanie warunków dla prowadzenia egzekucji z majątku wspólnego zapewnia wierzycielowi postępowanie klauzulowe. Z tym poglądem nie sposób się zgodzić. Po pierwsze dlatego, że w prawie materialnym dominuje stanowisko podważające możliwość istnienia odpowiedzialności za dług bez samego długu (szerzej P. Machnikowski: *Odpowiedzialność dłużnika (w:) System prawa prywatnego*, t. 5, *Prawo zobowiązań — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, E. Łętowskiej, Warszawa 2006, s. 158–175). Artykuł 41 k.r.o. jest zatem źródłem legitymacji materialnej biernej małżonka dłużnika w procesie o zasądzenie świadczenia z ograniczeniem odpowiedzialności za nie do majątku wspólnego. Po drugie zaś dlatego, że postępowanie klauzulowe nie zapewnia, z uwagi na jego charakter i ustalone w nim ograniczenia dowodowe, ochrony praw wierzyciela, który — wobec braku szczególnych wymagań materialnoprawnych co do formy, w jakiej małżonek dłużnika ma wyrazić zgodę na zaciągnięcie zobowiązania — chciałby wykazać, że zgoda została wyrażona, lecz nie zostało to stwierdzone dokumentem.

¹² Na temat stopnia szczególowości tego zastrzeżenia szerzej M. Romańska: *Ograniczenie odpowiedzialności dłużnika. Wybrane zagadnienia procesowe*, PPC 2011, nr 4, s. 9–10.

¹³ Szerzej M. Romańska: *Ograniczenie odpowiedzialności...*, *op. cit.*, s. 9 i n.

które istniały w czasie, gdy ono się toczyło, to do przesłanek uzasadniających to ograniczenie po zakończeniu postępowania wracać już nie można.

Nie ma przeszkód, by tytułem egzekucyjnym przeciwko małżonkowi dłużnika stwierdzającym jego odpowiedzialność za zobowiązanie z ograniczeniem do majątku wspólnego stał się akt notarialny, w którym tenże małżonek złoży oświadczenie o poddaniu się egzekucji z takim właśnie ograniczeniem (art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c.). Jest to możliwe zarówno wtedy, gdy tytułem egzekucyjnym przeciwko samemu dłużnikowi jest akt notarialny, jak i wtedy, gdy tytuł egzekucyjny przeciwko dłużnikowi ma inny charakter.

1.3. Zdarza się, że ustawodawca, zezwalając w prawie materialnym na to, by wierzyciel zaspokoił swoją wierzytelność z majątku także innej osoby niż ta, która zaciągnęła wobec niego zobowiązanie, albo ze składników masy majątkowej, do której dłużnikowi nie przysługuje wyłączne prawo, tworzy zarazem podstawy ku temu, by wierzyciel bez postępowania rozpoznawczego przeciwko osobom odpowiedzialnym za zaspokojenie zobowiązania mógł przystąpić do jego egzekucji z ich majątku¹⁴. Wymaga to jednak stworzenia w przepisach o postępowaniu klauzulowym warunków do ubiegania się przez wierzyciela o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko innej osobie niż wymieniony w nim dłużnik (por. art. 778¹, 788 i 789 k.p.c.)¹⁵. Z tego samego uprawnienia może skorzystać wierzyciel zamierzający zaspokoić zobowiązanie z majątku wspólnego małżonków (art. 787 i 787¹ k.p.c.). Zastosowanie przepisów o postępowaniu klauzulowym pozwala wierzycielowi szybciej, bo bez konieczności prowadzenia przeciwko niemu postępowania rozpoznawczego, uzyskać tytuł wykonawczy przeciwko małżonkowi dłużnika.

Zakres rozpoznania sądu w postępowaniu klauzulowym prowadzonym w celu stworzenia tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika upoważniającego wierzyciela do zaspokojenia z majątku wspólnego jego wierzytelności powstałej po 20 stycznia 2005 r. jest ograniczony¹⁶. Zbadania wymaga w nim, czy dłużnik,

¹⁴ Wyjątkowo ustawodawca dopuszcza możliwość samego tylko zajęcia składników majątku wspólnego małżonków, zanim dojdzie do rozszerzenia klauzuli wykonalności i objęcia nią małżonka dłużnika; por. art. 923¹, 891¹ i 910² k.p.c.

¹⁵ O charakterze postępowania klauzulowego Sąd Najwyższy wypowiedział się ostatnio szerzej w uzasadnieniu uchwały z dnia 18 marca 2011 r., III CZP 117/10, OSNC 2011, nr 11, poz. 120, w którym stwierdził, że postępowanie klauzulowe nie jest postępowaniem rozpoznawczym; ma charakter pośredni między postępowaniem rozpoznawczym a egzekucyjnym i cechy postępowania pomocniczego. W świetle przepisów aktualnie opisujących konstrukcję tego postępowania należałoby jeszcze dodać, że jest postępowaniem o ograniczonym zakresie rozpoznania z uwagi na przypisany mu cel. W aprobującej głosie do tej uchwały G. Jędrzejek (PPC 2012, nr 3, s. 532–541) trafnie zauważył, że trzeba odróżnić postępowanie klauzulowe, w którym sąd bada jedynie cechy tytułu egzekucyjnego, od takiego postępowania, w którym kształtuje podmiotowe granice egzekucji, ale i w tym drugim typie postępowania klauzulowego zakres rozpoznania sądu jest ograniczony (s. 536).

¹⁶ W judykaturze Sądu Najwyższego przyjęto (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 maja 2007 r., III CZP 44/07, LEX nr 258517 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 17 września 2008 r., III CZP 77/08, OSNC 2009, nr 7–8, poz. 114), że ścisłe funkcjonalne powiązanie i dostosowanie postępowania klauzulowego do nowych zasad odpowiedzialności małżonków za zobowiązania usprawiedliwia tezę, że użytym w art. 5 ust. 6 ustawy z 17 czerwca 2004 r. pojęciem „egzekucja” objęte jest także postępowanie klauzulowe, natomiast przez pojęcie

przeciwko któremu powstał tytuł egzekucyjny, pozostaje w związku małżeńskim w czasie prowadzenia postępowania klauzulowego¹⁷, czy małżonkowie nie pozostają w przymusowym ustroju majątkowym oraz czy zobowiązanie dłużnika powstało na skutek czynności prawnej, na której dokonanie zgodził się jego małżonek, albo czy zobowiązanie dłużnika ma związek z prowadzeniem przedsiębiorstwa należącego do majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka. Kognicja sądu w tym postępowaniu musi być aktualnie wyznaczana z uwzględnieniem art. 787² k.p.c., a to oznacza, że poza nią pozostaje kwestia zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej przez dłużnika i jego małżonka oraz jej skuteczności w stosunku do wierzyciela¹⁸. Badanie sądu w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na podstawie art. 787 k.p.c. obejmuje jednak kwestie związane z potrzebą ustalenia, czy wspólność ustawowa nie ustała wskutek ubezwłasnowolnienia któregoś z małżonków lub ogłoszenia jego upadłości (art. 53 k.r.o.), wskutek jej zniesienia przez sąd (art. 52 k.r.o.) lub orzeczenia ich separacji (art. 54 k.r.o.). Osobnym problemem jest prawidłowe oznaczenie momentu, w którym — dla zastosowania art. 787 i 787¹ k.p.c. — wspólność majątkowa małżeńska ma istnieć, i odpowiedź na pytanie, czy ma to być data, w której powstało egzekwowane zobowiązanie (wówczas też, co do zasady, małżonek dłużnika powinien wyrazić zgodę na jego zaciągnięcie), data, w której powstał tytuł egzekucyjny przeciwko samemu dłużnikowi, czy wreszcie data, w której sąd rozstrzyga wniosek o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności¹⁹. Wydaje się, że skoro kognicją sądu w postępowaniu klauzulowym objęta jest kwestia wyrażenia zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez dłużnika, to poza jej za-

---

„roszczenie” rozumieć należy roszczenie w znaczeniu materialnoprawnym, nie zaś w znaczeniu egzekucyjnym, tj. przedstawionym we wniosku o wszczęcie egzekucji. Odmienne Sąd Najwyższy wyłożył ten przepis w postanowieniu z dnia 17 maja 2007 r., III CZP 44/07, OSNC–ZD 2008, nr 1, poz. 29. W stanie prawnym sprzed 20 stycznia 2005 r. sąd w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na podstawie art. 787 k.p.c. badał przesłanki określone w art. 41 § 3 i art. 47 k.r.o.; por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 9 czerwca 1995 r., III CRN 24/95, OSNC 1995, nr 11, poz. 164.

¹⁷ E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 72–74, przyjmuje, że przesłanka pozostawania dłużnika w związku małżeńskim nie musi być wykazana aktem małżeństwa. Dla uwzględnienia wniosku wystarczy podniesienie takiego twierdzenia przez wierzyciela i niezaprzeczenie mu przez dłużnika oraz jego małżonka. Tak też H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 99. Trzeba jednak zauważyć, że stosowanie art. 230 k.p.c. i uznanie, że twierdzenia zostały przyznane, sprawdza się w postępowaniu, w którym obie strony mają zagwarantowane te same możliwości działania. W postępowaniu klauzulowym tak nie jest. Postępowanie klauzulowe, co do zasady, prowadzone jest bowiem bez udziału dłużnika i jego małżonka. Można uznać, że dłużnik i jego małżonek w zażaleniu od postanowienia kończącego postępowanie klauzulowe mogą zaprotestować przeciwko twierdzeniom wierzyciela przedstawionym we wniosku, ale tylko pod warunkiem, że problem właściwości sądu w tym postępowaniu rozstrzygnie się w sposób proponowany w przyp. nr 31 niniejszego artykułu.

¹⁸ Tak też A. Marciniak (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 660. Por. nieco odmiennie G. Jędrejek: *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 254–256.

¹⁹ E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 74 i 118, w stanie prawnym sprzed 20 stycznia 2005 r. przyjmował, że w postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika sąd nie bada, kiedy powstała wierzytelność i czy należy do wierzytelności, za które małżonkowie odpowiadają majątkiem wspólnym. Tak też H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 100–101. Aktualnie tak twierdzi H. Pietrkowski: *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Postępowanie egzekucyjne*, pod red. T. Erecińskiego, Warszawa 2012, s. 286.

kresem nie może pozostać odpowiedź na pytanie, kiedy powstało zobowiązanie i czy miało źródło w czynności prawnej. Oceny te muszą nawiązywać do charakteru zobowiązania i zdarzeń z chwili jego powstania²⁰.

Istotne ograniczenie kognicji sądu w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na podstawie art. 787 k.p.c. wynika także z ograniczeń dowodowych obowiązujących w tym postępowaniu, a będących konsekwencją konieczności wykazania dokumentem, że konkretne zobowiązanie powstało za zgodą małżonka dłużnika albo że ma związek z prowadzeniem przedsiębiorstwa należącego do majątku wspólnego. W uchwale z dnia 18 marca 2011 r. (III CZP 117/10)²¹ Sąd Najwyższy wyjaśnił, że w sprawie o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika (art. 787 k.p.c.) nie jest dopuszczalne stosowanie domniemania faktycznego przy ustalaniu, że stwierdzona tytułem egzekucyjnym wierzytelność powstała za zgodą małżonka dłużnika. W aprobującej glosie do tej uchwały G. Jędrejek zwraca uwagę, że generalnie nie ma jednak przeszkód do posługiwania się domniemaniem faktycznym w postępowaniu klauzulowym²². Przy wykorzystaniu takiego domniemania przyjęte zostanie, że małżonkowie, których dotyczy postępowanie, pozostają w ustroju wspólności ustawowej, gdy nie ma dowodów, że obowiązuje ich inny ustrój majątkowy. Pogląd ten jest trafny, z takim zastrzeżeniem, że skoro zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej ma być okolicznością obojętną dla postępowania klauzulowego, a konieczną do wykazywania w sprawie z powództwa opozycyjnego, o jakim mowa w art. 840¹ k.p.c., to trzeba przyjąć, że sąd w postępowaniu klauzulowym w ogóle pomija kwestie ewentualnych umów majątkowych, do jakich miałyby dojść między dłużnikiem i jego małżonkiem.

Poza kognicją sądu pozostaje także ustalenie składu majątku wspólnego, nawet jeśli małżonkowie pozostają w ustroju wspólności ustawowej²³.

1.4. Gdy tytuł wykonawczy wymienia więcej niż jednego dłużnika obowiązku podlegającego egzekucji, to od charakteru tego obowiązku zależy, czy należy go egzekwować łącznie przeciwko wszystkim osobom będącym jego dłużnikami, czy też wierzyciel może wybrać osobę, przeciwko której skieruje czynności egzekucyjne. Za zobowiązania pieniężne, z natury podzielne, ich dłużnicy mogą odpowiadać w częściach, solidarnie lub jak dłużnicy solidarni. W konsekwencji to, że obojga małżonków dotyczy wydany przeciwko nim tytuł egzekucyjny, zaopatrzone następnie przeciwko każdemu z nich w klauzulę wykonalności, nie oznacza, że taki tytuł

²⁰ D. Zawistowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, t. IV, art. 730–1088, pod red. H. Doleckiego, T. Wiśniewskiego, Warszawa 2011, s. 203–204, przyjmuje, że kognicją sądu w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na podstawie art. 787 k.p.c. objęta jest ocena, czy w chwili orzekania małżonkowie pozostają w ustroju wspólności ustawowej oraz czy wierzytelność powstała w czasie trwania tej wspólności. Tak też A. Marciniak (w:) *Kodeks postępowania cywilnego, op. cit.*, s. 660 oraz K. Flaga-Gieruszyńska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, pod red. A. Zielińskiego, Warszawa 2008, s. 1265–1266.

²¹ OSNC 2011, nr 11, poz. 120.

²² G. Jędrejek: *Glosa do uchwały SN z dnia 18 marca 2011 r.*, s. 532–541.

²³ Por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 grudnia 1970 r., II CZ 122/70, OSNC 1971, nr 6, poz. 112; z dnia 9 marca 1967 r., II CZ 18/67, LEX nr 6123.

wykonawczy zawsze uzasadnia wszczęcie i prowadzenie przeciwko wymienionym w nim małżonkom w tym samym czasie, jednego postępowania egzekucyjnego. O konieczności zachowania tego warunku zadecyduje charakter ich odpowiedzialności za zobowiązanie oraz charakter ich praw do mienia, do którego wierzyciel chce skierować egzekucję. Jeżeli małżonkowie odpowiadają za zobowiązanie solidarnie, to wierzyciel może je egzekwować tylko przeciwko jednemu z nich. Taka decyzja będzie zresztą racjonalna, jeśli wierzycielowi znany jest majątek osobisty tylko jednego z małżonków albo małżonkowie nie mają majątku, do którego przysługiwałoby im wspólne prawo.

2. ŚRODKI PRAWNE W POSTĘPOWANIU EGZEKUCYJNYM

2.1. Za środki zaskarżenia, w szerokim znaczeniu tego pojęcia, uznaje się wszelkie sposoby przewidziane prawem dla uzyskania uchylecia lub zmiany orzeczenia wydanego w postępowaniu zmierzającym do skonkretyzowania normy prawnej (rozstrzygnięcia sporu między stronami) względnie orzeczenia lub czynności organu powołanego do wykonania wydanego uprzednio rozstrzygnięcia. Dla osoby składającej środek zaskarżenia celem tego działania jest uzyskanie ochrony własnego interesu realizowanego w postępowaniu przez uzyskanie uchylecia lub zmiany orzeczenia względnie innej czynności organu je prowadzącego. Analiza problemu z innej perspektywy pozwala dostrzec, że wykorzystanie tych środków przez uprawnionych zmierza do usunięcia nieprawidłowości w działaniach organów procesowych, a także zapewnienia jednolitości i prawidłowości orzecznictwa i toku czynności procesowych.

2.2. Środki zaskarżenia różnią się między sobą właściwym każdemu z nich przedmiotem zaskarżenia, sposobem wyznaczenia kategorii podmiotów legitymowanych do skorzystania z nich, terminem zastrzeżonym dla ich wniesienia, wymaganiami formalnymi, sposobem wyznaczenia właściwości oraz zakresu rozpoznania i orzekania organu uprawnionego do ich oceny, a w konsekwencji także charakterem postępowania, jakie wywołują. W systemie prawa procesowego obowiązuje przy tym zasada ich niekonkurencyjności, oznaczająca, że określony przedmiot zaskarżenia lub rodzaj uchybienia może być skutecznie kwestionowany przez konkretny podmiot tylko za pomocą jednego, właściwego mu środka zaskarżenia. Czynniki determinującymi konstrukcję poszczególnych środków zaskarżenia są: charakter postępowania, w którym zapadają zaskarżalne nimi rozstrzygnięcia, właściwości przedmiotu tego postępowania, zakres uprawnień, z jakich może korzystać organ je prowadzący.

Powyższe czynniki decydują także o specyfice środków zaskarżenia dostępnych w postępowaniu egzekucyjnym. W postępowaniu tym organ egzekucyjny nie może badać, czy istnieje, i w jakiej ewentualnie wysokości, obowiązek stwierdzony tytułem wykonawczym, o którego przymusowe wykonanie wnioskował wierzyciel (art.

804 k.p.c.). W egzekucji świadczeń pieniężnych organ ten nie ma też kompetencji do rozstrzygania ewentualnych sporów o uprawnienia przysługujące dłużnikowi lub innym osobom do poszczególnych rzeczy, wierzytelności lub praw, do których zostały lub mogą być skierowane jego czynności. Dokonując w konkretnej sytuacji procesowej zajęcia albo odstępując od niego, organ egzekucyjny kieruje się brzmieniem przepisów określających formalne warunki podejmowania poszczególnych czynności egzekucyjnych.

Dokonanie czynności z pogwałceniem przepisów określających procesowe przesłanki ich dopuszczalności i technikę przeprowadzenia może być zwalczane środkami obrony formalnej przed egzekucją, którymi są skarga na czynności komornika, zażalenie na postanowienie sądu oraz zarzuty przeciwko planowi podziału. Należą one do kategorii środków zaskarżenia w ścisłym tego słowa znaczeniu.

2.3. Jeśli czynność egzekucyjna została przeprowadzona formalnie poprawnie, ale dłużnik utrzymuje, że zaistniały okoliczności świadczące o braku merytorycznych podstaw do egzekwowania konkretnego obowiązku albo też czynność egzekucyjna godzi w prawa innej osoby niż dłużnik, to — w pierwszym przypadku — dłużnikowi, a w drugim przypadku — osobie trzeciej, o której tu mowa, pozostaje skorzystanie ze środków merytorycznej obrony przed egzekucją, a zatem z powództw przeciwegzekucyjnych²⁴. Są one nośnikami roszczeń zmierzających do uzyskania orzeczeń o charakterze kształtującym prawo²⁵. Wydanie wyroku uwzględniającego takie powództwo nie powoduje jednak bezpośrednio skutków w toczącym się postępowaniu egzekucyjnym. Dla skorzystania z nich niezbędne jest bowiem powołanie się przed organem egzekucyjnym na prawomocny wyrok uwzględniający określony rodzaj powództwa. Uwzględnienie powództwa opozycyjnego może spowodować umorzenie postępowania egzekucyjnego na podstawie art. 825 pkt 2 k.p.c., o ile powód — dłużnik wystąpi ze stosownym wnioskiem, albo na podstawie art. 825 pkt 3 k.p.c., o ile z takim wnioskiem wystąpi powód — małżonek dłużnika. Uwzględnienie powództwa o zwolnienie rzeczy lub prawa spod egzekucji spowoduje jej zwolnienie spod zajęcia, jednak znowu nie z urzędu, lecz na wniosek osoby trzeciej, której powództwo zostało uwzględnione (art. 825 pkt 3 k.p.c.)²⁶.

---

²⁴ Por. F. Zedler: *Powództwo o zwolnienie od egzekucji*, Warszawa 1973, s. 38–45 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 14 października 1993 r., III CZP 141/93, OSNC 1994, nr 5, poz. 102.

²⁵ Szerzej o charakterze tych powództw i przyczynach takiej kwalifikacji — E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 35–41 oraz F. Zedler: *Powództwo...*, *op. cit.*, s. 13–34.

²⁶ Pogląd P. Grzegorzcyka (*Powództwo o zwolnienie od egzekucji administracyjnej (w:) Aktualne problemy postępowania egzekucyjnego w administracji*, pod red. A. Skoczylasa, J. Stankowskiego, Poznań 2013, s. 159), według którego wyrok zwalniający rzecz lub prawo od egzekucji pociąga za sobą ustanowienie procesowego zakazu prowadzenia egzekucji do konkretnego przedmiotu, który to zakaz organ egzekucyjny powinien respektować z urzędu na wzór przedmiotowych ograniczeń egzekucji, jest trudny do zastosowania w egzekucji sądowej i tylko pozornie bardziej operatywny. Problem z praktycznym zastosowaniem tego poglądu wynika stąd, że sąd prowadzący postępowanie o zwolnienie od egzekucji nie ma obowiązku informowania organu egzekucyjnego, który zajął rzecz lub prawo, ani o wszczęciu postępowania z powództwa przeciwegzekucyjnego, ani o jego zakończeniu,

Powództwa przeciwegzekucyjne jako środki obrony merytorycznej przed egzekucją nie są konkurencyjne dla skargi na czynności komornika, gdyż przesłanki uzasadniające skorzystanie z nich nie pokrywają się z tymi okolicznościami, na które można się skutecznie powołać w skardze na czynności komornika²⁷.

Teoretycznie powództwo opozycyjne nie powinno być też środkiem konkurencyjnym dla zażalenia na postanowienie o nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności²⁸, ale w orzecznictwie można już dostrzec zacieranie się granic pomiędzy podstawami powództwa opozycyjnego z art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. a podstawami zażalenia na postanowienie o nadaniu tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności²⁹. Jest to konsekwencja zarówno istotnego ograniczenia zakresu rozpoznania sądu w postępowaniu klauzulowym, jak i tego, że w razie przyjęcia poglądu wyrażonego w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 5 stycznia 1999 r. (III CZP 54/98)³⁰, zupełnie przypadkowe okoliczności, a mianowicie to, w którym sądzie znajdują się akta sprawy w momencie złożenia wniosku o nadanie tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności (pierwszej lub drugiej instancji), zadecydują o dopuszczalności zażalenia na konkretne postanowienie wydane w postępowaniu klauzulowym³¹.

---

choćby przez uwzględnienie powództwa. Nie sposób przyjąć, że zdarzenia, o których organ egzekucyjny nie wie, czy choćby może nie wiedzieć, mają automatycznie, z chwilą ich wystąpienia, kształtować bieg postępowania egzekucyjnego i wpływać na dopuszczalność czynności podejmowanych w nim przez ten organ. Do wystąpienia z powództwem o zwolnienie od egzekucji dochodzi w toku postępowania, po zajęciu rzeczy lub prawa. Podstawą umorzenia postępowania egzekucyjnego z rzeczy lub prawa, których dotyczy wyrok uwzględniający powództwo o zwolnienie od egzekucji, nie może być żadna z przesłanek umorzenia postępowania egzekucyjnego z urzędu spośród wymienionych w art. 824 § 1 k.p.c., a orzeczenie o ograniczeniu egzekucji z rzeczy lub prawa, dla którego podstawą tworzy art. 839 k.p.c., zapada ze względu na obiektywne właściwości rzeczy lub prawa majątkowego, sprawiające, że egzekucja z nich nie jest dopuszczalna (art. 829–833 k.p.c.), a nie z uwagi na to, że prawo do nich przysługuje osobie trzeciej, a nie dłużnikowi. Trzeba przy tym odnotować, że kwestie związane z wpływem postępowania wywołanego wnioskiem o wyłączenie rzeczy lub prawa od egzekucji, a następnie pozwu o takie wyłączenie są nieco inaczej uregulowane w egzekucji sądowej i administracyjnej (por. art. 38–41 u.p.e.a.).

²⁷ Według tej zasady F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń...*, *op. cit.*, s. 161 — trafnie — rozgraniczył sytuacje, w których małżonek dłużnika przed zajęciem może bronić się skargą na czynności komornika i powództwem ekscydencyjnym. Por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2002 r., II CKN 1071/0, LEX nr 75356; wyrok Sądów Apelacyjnych w Katowicach z dnia 3 października 2005 r., I ACa 553/05, LEX nr 164629 i w Lublinie z dnia 21 stycznia 1998 r., I ACz 21/98, *Apel.–Lub.* 1998, nr 2, poz. 10.

²⁸ Por. E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 69–75.

²⁹ Por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 26 lipca 2012 r., II CSK 760/11, LEX nr 12156616; z dnia 28 stycznia 2010 r., I CSK 211/09, LEX nr 570115. W wyroku z dnia 15 maja 2008 r., I CSK 541/07, LEX nr 490490, Sąd Najwyższy wyraził pogląd, że gdy sąd w postępowaniu klauzulowym oddalił zażalenie dłużnika, a następnie dłużnik na tych samych podstawach oparł powództwo opozycyjne, sąd rozpoznający sprawę w procesie powinien wydać wyrok oddalający to powództwo bez ponownego rozpoznania powołanych w nim okoliczności.

³⁰ OSNC 1999, nr 6, poz. 105. Pogląd ten akceptuje A. Marciniak (w): *Kodeks postępowania cywilnego*, *op. cit.*, s. 662 oraz K. Flaga–Gieruszyńska (w): *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 1266.

³¹ Postępowanie o nadanie klauzuli toczące się przed sądem drugiej instancji jest postępowaniem jednoinstancyjnym; por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2010 r., III CZ 59/10, LEX nr 688689; z dnia 9 października 2007 r., V CZ 54/07, LEX nr 621161; z dnia 7 listopada 2006 r., III CZP 77/06, LEX nr 209205; z dnia 2 października 2007 r., II CZ 73/07, OSNC–ZD 2008, nr 3, poz. 76. Postępowania klauzulowe prowadzone na podstawie art. 778¹, 787, 787¹, 788 i 789 k.p.c. mają charakter samodzielny, badaniem sądu w tych postępowaniach objęte są okoliczności materialnoprawne, odmienne od tych, które były przedmiotem badania w postępowaniu rozpoznawczym. Sądem właściwym do ich przeprowadzenia jest zatem zawsze — zgodnie z art. 781 § 2 k.p.c.

2.4. Istotna nowelizacja przepisów będących podstawami powództw przeciwegzekucyjnych dokonana została ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw³², obowiązującą od 5 lutego 2005 r. Polegała ona na:

- określeniu w pkt 1 art. 840 § 1 k.p.c. przesłanek powództwa opozycyjnego dla tytułu egzekucyjnego, który nie jest orzeczeniem sądu, oraz przesłanek tego powództwa znajdujących zastosowanie w odniesieniu do wszystkich tytułów egzekucyjnych w sytuacji, gdy na tej drodze kwestionowane jest przejście egzekwowanego obowiązku na inny podmiot niż wymieniony w tytule egzekucyjnym jako dłużnik;
- wprowadzeniu w pkt 2 art. 840 § 1 k.p.c. dodatkowej przesłanki powództwa opozycyjnego, a mianowicie zarzutu spełnienia świadczenia, o ile nie był badany w procesie;
- ograniczeniu w pkt 3 art. 840 § 1 k.p.c. przesłanek powództwa przeciwegzekucyjnego małżonka dłużnika;
- stworzeniu podstawy dla powództwa opozycyjnego dotyczącego tytułu egzekucyjnego lub innego dokumentu, stanowiącego podstawę prowadzenia egzekucji bez zaopatrzenia go klauzulą wykonalności — art. 840² k.p.c.³³;
- stworzeniu podstawy dla powództwa opozycyjnego dłużnika lub jego małżonka, którym mogą zwalczać dopuszczalność egzekucji z majątku wspólnego, wykazując, że umowa majątkowa małżeńska była skuteczna w stosunku do wierzyciela (art. 840¹ k.p.c.).

Powyższe zmiany w zakresie konstrukcji i przesłanek powództw przeciwegzekucyjnych zostały wprowadzone bez jednoznacznych przepisów przejściowych³⁴.

— sąd rejonowy ogólnej własności dłużnika (osoby, przeciwko której klauzula ma być nadana), bo należy je traktować jak „inne tytuły”, takie, które nie mają związku z „toczeniem się sprawy w instancji”, do którego nawiązuje art. 781 § 1 k.p.c. Wnioski wszczynające te postępowania wymagają zresztą oddzielnej rejestracji w repertorium Co. Osobnym problemem jest wyznaczenie kręgu stron postępowania klauzulowego, co zadecyduje także o kręgu podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia na postanowienia kończące to postępowanie. W uchwale Sądu Najwyższego z dnia 16 października 2008 r. (III CZP 85/08, OSNC 2009, nr 4, poz. 56) wyrażony został pogląd, że dłużnik nie jest uczestnikiem postępowania o nadanie klauzuli wykonalności przeciwko jego małżonkowi w trybie art. 787 k.p.c. Pogląd ten akceptuje K. Flaga-Gieruszycka (w:) *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 1267. Jest to stanowisko kontrowersyjne w warunkach, gdy w postępowaniu klauzulowym prowadzonym na podstawie art. 787 i 787¹ k.p.c. rozważane są inne okoliczności niż badane uprzednio w stosunku do niego w postępowaniu rozpoznawczym i klauzulowym dotyczącym tylko jego osoby i odpowiedzialności majątkiem osobistym. Okoliczności te trafnie dostrzegł H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 103, który przyznał dłużnikowi legitymację do zaskarżenia postępowania w przedmiocie nadania klauzuli wykonalności przeciwko jego małżonkowi.

³² Dz.U. Nr 172, poz. 1804; dalej ustawa z 2 lipca 2004 r.

³³ Wprowadzone tą samą ustawą nowelizującą powództwo o ustalenie z art. 791 § 2 k.p.c., że tytuł wykonawczy wydany w sprawie o nakazanie opuszczenia, opróżnienia i wydania nieruchomości nie może być egzekwowany przeciwko konkretnej osobie, spełniające tożsamą funkcję co powództwo przeciwegzekucyjne, zostało następnie zastąpione powództwem opartym na konstrukcji powództwa opozycyjnego.

³⁴ Stało się już pewną tradycją, że ustawodawca nie dostrzega, iż w nowelizowanych przepisach kodeksu postępowania cywilnego znajdują się także normy materialnoprawne i zapomina o stworzeniu dla nich własnych zasad intertemporalnych. Tak samo przeprowadzona została nowelizacja przepisów kodeksu postępowania cywil-

Artykuł 7 ustawy z 2 lipca 2004 r. stanowił wprawdzie, że „postępowania zabezpieczające i egzekucyjne wszczęte przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy toczą się według przepisów dotychczasowych”, ale przepis ten można odnieść wyłącznie do uregulowań proceduralnych, które zostały tą ustawą zmienione³⁵. Przesłanki powództw przeciwegzekucyjnych, jako środków merytorycznej obrony przed egzekucją, nie pozostają w związku z wszczęciem i prowadzeniem egzekucji na podstawie konkretnego tytułu wykonawczego. Dotyczą one albo zdarzeń rodzących skutki materialnoprawne w odniesieniu do zobowiązania stwierdzonego tytułem wykonawczym, sprawiających, że zobowiązanie to w całości lub w części przestaje istnieć lub nie może być egzekwowane (art. 840 § 1 pkt 1 i 2 *in principio* k.p.c.), albo też wprowadzają wyłączenia z zakresu działania powagi rzeczy osądzonej prawomocnego wyroku (art. 366 i art. 840 § 1 pkt 2 *in fine* k.p.c.), względnie służą wyznaczeniu granic tejże powagi rzeczy osądzonej (art. 840 § 1 pkt 3 *in fine* k.p.c.); mogą też służyć ochronie prawa do rzeczy zajętej w egzekucji (art. 841 i 842 k.p.c.). Z powyższego wynika, że podstawy powództw przeciwegzekucyjnych mają albo wyłącznie materialnoprawny charakter, albo charakter mieszany, łączący w sobie elementy materialnoprawne i procesowe.

W uzasadnieniu wyroku z dnia 2 kwietnia 2009 r. (IV CSK 473/08)³⁶ Sąd Najwyższy wskazał, że art. 840 k.p.c. stanowi nie tylko normę procesową, lecz także normę prawa materialnego, co oznacza, że przepisu tego w brzmieniu zmienionym ustawą z 2 lipca 2004 r. nie sposób jest stosować mechanicznie w postępowaniach wszczętych po dniu jej wejścia w życie, według reguły ustalonej w art. 7 tej ustawy. W wyroku tym Sąd Najwyższy uznał, że określone w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. reguły obrony przed egzekucją dostosowane są do zakresu odpowiedzialności małżonka dłużnika i jego pozycji w postępowaniu egzekucyjnym, o czym ma świadczyć wprowadzenie w omawianej nowelizacji art. 840¹ k.p.c., spójnego z nowym kształtem art. 787 i treścią art. 787² oraz art. 776¹ § 3 k.p.c. Z tych przyczyn Sąd Najwyższy stwierdził, że postępowania o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności należy włączyć w zakres regulacji art. 5 ust. 6 ustawy z 17 czerwca 2004 r., który stanowi, że „jeżeli roszczenie powstało przed wejściem w życie ustawy, egzekucję prowadzi się według przepisów dotychczasowych”.

Pogląd ten został zaakceptowany w wyroku z dnia 28 października 2010 r. (II CSK 212/10)³⁷, w którym Sąd Najwyższy przyjął, że międzyczasowe zasady stosowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu sprzed 5 lutego 2005 r. i w brzmie-

nego dokonana ustawą z dnia 16 września 2011 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 233, poz. 1381 (dalej ustawa z 16 września 2011 r.). Dla znowelizowanych nią art. 929 § 1¹, art. 930 § 4, art. 1002 k.p.c. o charakterze materialnoprawnym także nie przewidziano przepisów intertemporalnych.

³⁵ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 lipca 2008 r., IV CSK 170/08, LEX nr 453008.

³⁶ LEX nr 492148.

³⁷ Palestra 2011, z. 1–2, s. 125, LEX nr 863589.

niu późniejszym powinny być wyznaczane z odwołaniem się do kryteriów wskazanych w art. 5 ust. 6 ustawy z 17 czerwca 2004 r., gdyż problemy międzyczasowe stosowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. nie mogą być rozwiązywane z odwołaniem się do art. 7 ustawy z 2 lipca 2004 r. Oznacza to, że jeżeli zobowiązanie dłużnika pozostającego w ustroju ustawowej wspólności majątkowej małżeńskiej powstało przed wejściem w życie ustawy z 17 czerwca 2004 r., to do postępowania o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności wywołanego powództwem wytoczonym na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. stosuje się przepisy kodeksu postępowania cywilnego w brzmieniu sprzed tej nowelizacji.

W powołanych wyżej orzeczeniach Sąd Najwyższy przyjął trafną metodę wyznaczenia międzyczasowych zasad stosowania art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., w nawiązaniu do kryterium daty powstania egzekwowanego zobowiązania, nie zaś daty wszczęcia postępowania egzekucyjnego zmierzającego do jego przymusowego wykonania. Dyskusyjne jest jednak określenie stanu prawnego, według którego oceniane mają być dopuszczalne podstawy powództwa opozycyjnego małżonka dłużnika na podstawie art. 5 ust. 6 ustawy z 17 czerwca 2004 r. i ze wskazaniem na 20 stycznia 2005 r., jako datę powstania egzekwowanego zobowiązania. Nowelizacja art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. dokonana została bowiem ustawą z 2 lipca 2004 r., nie miała przy tym żadnego związku ze zmianą zasad odpowiedzialności małżonków majątkiem wspólnym za zobowiązania zaciągnięte przez jednego z nich, o czym świadczy także jej przeciwny cel niż realizowany ustawą z 17 czerwca 2004 r., a mianowicie osłabienie pozycji małżonka dłużnika w stosunku do jego wierzyciela. Należało zatem raczej przyjąć, że znowelizowany art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. ma zastosowanie do zobowiązań powstałych po 5 lutego 2005 r. lub — jeżeli akcent położyć na to, że przepis modyfikuje działanie zasady powagi rzeczy osądzonej w stosunku do małżonka dłużnika — do zobowiązań, o których prawomocnie orzeczono przed tą datą.

3. POWÓDZTWO OPOZYCYJNE MAŁŻONKA DŁUŻNIKA

3.1. Powództwo opozycyjne zmierza do pozbawienia lub ograniczenia wykonalności tytułu wykonawczego. Z tego środka obrony merytorycznej przed egzekucją może korzystać przede wszystkim ten, kto ma status dłużnika już na podstawie tytułu egzekucyjnego, który następnie, po zaopatrzeniu go klauzulą wykonalności, stał się tytułem wykonawczym. Jeżeli zaopatrzonym klauzulą wykonalności tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądowe, które zapadło w sprawie wszczętej przeciwko obojgu małżonkom albo przeciwko osobie, która zaciągnęła zobowiązanie i jej małżonkowi, z zastrzeżeniem, że małżonek odpowiada za nie z ograniczeniem do majątku wspólnego, to osoby te w charakterze środka merytorycznej obrony przed egzekucją będą mogły wykorzystać powództwo opozycyjne oparte na podstawie

art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.³⁸ To samo dotyczy przypadku, gdy oboje małżonkowie mają status dłużników według tytułu egzekucyjnego, który nie jest orzeczeniem sądowym (art. 777 § 1 pkt 2–6 k.p.c.).

Podstawą powództwa opozycyjnego dłużnika jest zaprzeczenie zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności, a w szczególności zakwestionowanie istnienia obowiązku stwierdzonego tytułem egzekucyjnym niebędącym orzeczeniem sądu albo zakwestionowanie przejścia obowiązku mimo istnienia formalnego dokumentu stwierdzającego to przejście. Ta podstawa powództwa opozycyjnego wymaga rozróżnienia sytuacji, gdy tytuł egzekucyjny korzysta z powagi rzeczy osądzonej oraz gdy z niej nie korzysta. Dłużnik nie może bowiem w drodze powództwa opozycyjnego zmierzać do wzruszenia prawomocnego rozstrzygnięcia sądu stanowiącego tytuł egzekucyjny, natomiast może zwalczać treść innych tytułów egzekucyjnych, których nie chroni prawomocność materialna³⁹. Zdarzeniami, „na których oparto wydanie klauzuli wykonalności” — w rozumieniu art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. — są te zdarzenia, ze względu na które doszło do nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, gdyż miały przemawiać za istnieniem podstaw do przypisania dłużnikowi obowiązku spełnienia świadczenia objętego tytułem egzekucyjnym.

Kolejną kategorią podstaw powództwa opozycyjnego są zdarzenia materialnoprawne, których zaistnienie powoduje, że zobowiązanie wygasa lub nie może być egzekwowane. Do kategorii zdarzeń powodujących wygaśnięcie zobowiązania należą: wykonanie zobowiązania przez spełnienie świadczenia zgodnie z jego treścią, potrącenie, odnowienie, zwolnienie z długu, świadczenie w miejsce wykonania (*datio in solutum*). Skutek w postaci niemożności egzekwowania zobowiązania wywierają w szczególności takie zdarzenia materialnoprawne, jak: prolongata terminu spełnienia świadczenia, rozłożenie świadczenia na raty, przedawnienie roszczenia⁴⁰. W pewnych przypadkach wyczerpanie granicy odpowiedzialności za zobowiązanie będzie zdarzeniem powodującym jego wygaśnięcie, choć częściej jej wyczerpanie oznacza, że zobowiązanie nie może być egzekwowane⁴¹. Zgodnie z przytoczoną wyżej zasadą, jeśli tytułem egzekucyjnym jest orzeczenie sądowe, to zdarzenia powyższe mogą stanowić podstawę powództwa opozycyjnego, jeśli miały miejsce po zamknięciu rozprawy. Wyjątek stanowi zarzut spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie zakończonej wydaniem tytułu egzekucyjnego⁴².

³⁸ Tak też H. Pietrzkowski: *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 285.

³⁹ Por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2003 r., III CZP 78/03, LEX nr 108036.

⁴⁰ Por. E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 81–116; por. też wyrok Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r., I CSK 282/08, OSNC–ZD 2010, nr 2, poz. 41.

⁴¹ Szerzej M. Romańska: *Ograniczenie odpowiedzialności...*, *op. cit.*, s. 14–37 i powołane tam orzecznictwo.

⁴² Szerzej na temat tego zarzutu jako podstawy powództwa opozycyjnego P. Grzegorzczak: *Zarzut spełnienia świadczenia jako podstawa powództwa opozycyjnego (art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c.)*, PPC 2011, nr 4, s. 92 i n. Por.

3.2. Powództwo opozycyjne na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. przysługuje także małżonkowi dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c. Na tej podstawie małżonek dłużnika może je zatem wnieść, gdy nie występował jako pozwany w postępowaniu sądowym, w którym powstał tytuł egzekucyjny, albo też nie jest wymieniony jako dłużnik już w tytule egzekucyjnym, niebędącym orzeczeniem sądowym. Tytuł wykonawczy przeciwko takiemu małżonkowi musiał zatem powstać po przeprowadzeniu samego tylko postępowania klauzulowego, zgodnie z art. 787 k.p.c.⁴³

Z tego środka obrony merytorycznej nie może korzystać małżonek dłużnika niewidoczony w ogóle w klauzuli wykonalności. To zastrzeżenie odnosi się także do przypadków, których dotyczy art. 840² k.p.c., a mianowicie gdy konkretny tytuł egzekucyjny podlega wykonaniu bez zaopatrywania go klauzulą wykonalności. Obowiązki stwierdzone takimi tytułami mogą być bowiem egzekwowane z majątku wspólnego tylko po przeprowadzeniu postępowania klauzulowego na podstawie art. 787 k.p.c., chyba że małżonek dłużnika wziął udział już w postępowaniu rozpoznawczym i orzeczono o jego odpowiedzialności za zobowiązanie na podstawie art. 319 k.p.c. albo że egzekucją mają być objęte składniki majątku wspólnego wymienione w art. 41 § 2 k.r.o. i art. 776¹ § 1 k.p.c.

Powstaje natomiast kwestia, czy środek w postaci powództwa opozycyjnego jest dostępny małżonkowi dłużnika w sytuacji, gdy — jak powiedziano wyżej — do

---

uchwały Sądu Najwyższego z dnia 21 lipca 2010 r., III CZP 47/10, OSNC 2010, nr 12, poz. 165 i z dnia 23 maja 2013 r., III CZP 16/12, OSNC 2012, nr 11, poz. 129.

⁴³ W rozważaniach na temat powództwa małżonka dłużnika opartego na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. H. Mądrzak (*Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 110) stwierdził: „Nie ma wątpliwości, że małżonek dłużnika może także wytoczyć powództwo oparte na dwóch pierwszych podstawach (art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.)”. Nie określił jednak, w jakiej sytuacji byłoby to możliwe, natomiast zastrzegł, że takie stanowisko zajął m.in. E. Wengerek. W rozważaniach nad powództwem opozycyjnym małżonka dłużnika E. Wengerek (*Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 121) sformułował wprawdzie pogląd, że: „Małżonek dłużnika, wytaczając powództwo opozycyjne, może również oprzeć je na art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. Pozwala mu na to prawo korzystania z zarzutów dłużnika, przewidziane w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.”, ale z myśli wyrażonej w obu tych zdaniach — moim zdaniem — nie wynika, żeby dla E. Wengereka podstawą legitymacji małżonka dłużnika w procesie z powództwa opozycyjnego miał być bezpośrednio art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., lecz raczej, że jest to art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., zawierający w sobie także przyzwolenie ustawodawcy na to, by małżonek dłużnika podniósł zarzuty dostępne samemu dłużnikowi na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c. W komentarzu do art. 840 k.p.c. (*Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, t. I, Warszawa 1994, s. 364) E. Wengerek stwierdził natomiast, że „szczególna podstawa wymieniona w § 1 pkt 3 art. 840 k.p.c. przysługuje małżonkowi, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c. Z podstawy tej nie może korzystać małżonek dłużnika nie uwidoczony w ogóle w klauzuli wykonalności, jak również małżonek dłużnika, który został wymieniony jako współpozwany w tytule egzekucyjnym (wyroku). [...] W sytuacji drugiej współmałżonkowi przysługują środki ochrony jak każdemu dłużnikowi [...]”. K. Flaga-Gieruszyńska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 1266, przyjmuje, że małżonek dłużnika po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności staje się dłużnikiem i przysługuje mu w postępowaniu egzekucyjnym możliwość obrony za pomocą środków przewidzianych dla dłużnika. Wskazując ogólnie na art. 840 k.p.c. jako podstawę powództwa opozycyjnego dostępnego małżonkowi dłużnika po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności, K. Flaga-Gieruszyńska nie identyfikuje właściwych podstaw tego powództwa. J. Jankowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, t. II, pod red. K. Piaseckiego, Warszawa 2006, s. 812, przyjmuje natomiast, że małżonek dłużnika, przeciwko któremu sąd nadał klauzulę wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c., może oprzeć powództwo opozycyjne na wszystkich trzech podstawach wymienionych w art. 840 § 1 k.p.c.

prowadzenia egzekucji dotyczącej także jego praw majątkowych wystarczy sam tytuł wykonawczy wydany przeciwko dłużnikowi, bo ustawodawca zezwala na egzekwowanie świadczenia pieniężnego bez konieczności uzyskania klauzuli wykonalności także przeciwko małżonkowi dłużnika. Jest to zawsze zezwolenie względne, gdyż dotyczy tylko określonych składników majątku wspólnego — por. art. 41 § 2 k.r.o. i art. 776¹ § 1 k.p.c. W art. 840² k.p.c. ustawodawca stworzył wprawdzie wyraźną podstawę do odpowiedniego zastosowania art. 840 i art. 843 k.p.c. w przypadku prowadzenia egzekucji na podstawie tytułu egzekucyjnego, któremu nie nadaje się klauzuli wykonalności, niemniej w przepisie zastrzeżono, że ma on zastosowanie do ochrony praw dłużnika. Powstaje zatem kwestia, czy za dłużnika na gruncie tego przepisu można uznać także jego małżonka, który by zamierzał zakwestionować prowadzenie egzekucji pewnego zobowiązania, a w warunkach jej skierowania do rzeczy i praw majątkowych, o jakich mowa w art. 41 § 2 k.r.o. i art. 776¹ § 1 k.p.c., ma w tym wprawdzie interes, bo egzekucja godzi także w jego prawa majątkowe, lecz skoro jest możliwa bez nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności, to nigdy nie wystąpi w pozycji małżonka dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności.

Artykuł 840² k.p.c. został wprowadzony do systemu prawnego po to, by stanowił wyraźną podstawę do zgłoszenia powództwa opozycyjnego także wówczas, gdy przepisy zrównują tytuł egzekucyjny z tytułem wykonawczym jako podstawą egzekucji⁴⁴. Skoro w odniesieniu do rzeczy i praw majątkowych wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o. i art. 776¹ § 1 k.p.c., po skierowaniu do nich egzekucji, małżonek dłużnika pozostaje w takiej sytuacji, jakby nadana została przeciwko niemu klauzula wykonalności, to należałoby przyjąć, że może korzystać w niej z takich środków, jakie byłyby mu dostępne w warunkach nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności także przeciwko niemu. Należy zatem uznać, że art. 840² k.p.c. tworzy dla dłużnika, a w przypadku skierowania egzekucji do rzeczy i praw majątkowych wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o. i art. 776¹ § 1 k.p.c. — także dla małżonka dłużnika, podstawę powództwa, za pomocą którego mogą oni zwalczać skierowaną przeciwko nim egzekucję. Zgłaszając powództwo, o którym mowa w art. 840² k.p.c., dłużnik względnie jego małżonek mogą żądać pozbawienia wykonalności w całości lub części albo ograniczenia wykonalności tytułu egzekucyjnego (lub innego dokumentu o tych cechach). Inaczej należałoby przyjąć, że małżonkowi dłużnika nie przysługuje żaden merytoryczny środek zwalczania egzekucji wówczas, gdy zostanie ona skierowana do rzeczy i praw majątkowych wymienionych w art. 776¹ § 1 k.p.c.

Gdyby małżonek dłużnika zamierzał podjąć obronę przed tak prowadzoną egzekucją, kwestionując przynależność rzeczy, do której skierowano czynności egzekucyjne do określonej masy majątkowej, to wypada przyjąć, że może on

⁴⁴ Tak w uzasadnieniu projektu ustawy z 16 września 2011 r.

bronić się przed egzekucją takimi środkami, jakie dostępne są osobie kwestionującej dopuszczalność prowadzenia egzekucji z konkretnej rzeczy lub prawa majątkowego.

Małżonek dłużnika, przeciwko któremu została nadana klauzula wykonalności na podstawie art. 787¹ k.p.c., a zatem uprawniająca wierzyciela do skierowania egzekucji do przedsiębiorstwa wchodzącego w skład majątku wspólnego małżonków w celu zaspokojenia wierzytelności powstałej w związku z jego prowadzeniem, nie został wymieniony w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. jako legitymowany do wniesienia powództwa opozycyjnego. Należy jednak przyjąć, że i on — na takich samych warunkach jak małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadana została klauzula wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c. — może wystąpić z tym powództwem opozycyjnym. Wspólne przedsiębiorstwo jest jednym ze składników majątku wspólnego. Jeśli nadanie przeciwko małżonkowi dłużnika klauzuli wykonalności zezwalającej na zaspokojenie wierzyciela ze wszystkich składników majątku wspólnego ma się wiązać z powstaniem podstaw do zgłoszenia przez małżonka dłużnika powództwa opozycyjnego, to trudno byłoby znaleźć racjonalne argumenty za wyłączeniem legitymacji małżonka, gdy ta odpowiedzialność ma objąć wyłącznie wspólne przedsiębiorstwo.

3.3. Żądanie, z jakim może wystąpić małżonek dłużnika w powództwie zgłoszonym na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., nie może zmierzać do pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego⁴⁵. Uprawnienia małżonka dłużnika do kwestionowania tytułu wykonawczego istnieją o tyle, o ile tytuł ten zezwala na egzekucję z majątku objętego wspólnością majątkową i poprzez to dotyczącą także jego praw do mienia, z którego wierzyciel zostanie zaspokojony. Małżonek dłużnika może zatem zmierzać wyłącznie do uzyskania orzeczenia ograniczającego wykonalność tytułu wykonawczego do majątku osobistego dłużnika.

Już wyżej była mowa o tym, że powództwo oparte na rozważanej w tym miejscu podstawie dostępne jest małżonkowi dłużnika, który nie został pozwany o zasądzenie świadczenia z tego tytułu, że jest współdłużnikiem zobowiązania albo dlatego, że ma za to zobowiązanie odpowiadać z majątku wspólnego⁴⁶. Gdyby małżonek dłużnika wziął udział w procesie, w którym powstał tytuł egzekucyjny wydany także przeciwko niemu, to kwestia jego odpowiedzialności za zobowiązanie (obojętne, czy zaciągnięte przez niego, czy takie, za które odpowiada z majątku wspólnego) byłaby objęta powagą rzeczy osądzonej. Takiemu małżonkowi dłużnika dostępne byłoby powództwo opozycyjne oparte na podstawie art. 840 § 1 pkt 1–2 k.p.c.

⁴⁵ Odmienne H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 110, który twierdzi, że „jeżeli małżonek dłużnika w procesie z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. wykaże, że egzekwowane świadczenie wierzycielowi nie należy się” sąd pozbawi tytuł wykonawczy skutku wykonalności tylko wobec powoda, tj. małżonka dłużnika.

⁴⁶ Szerzej o materialnoprawnej płaszczyźnie tej relacji K. Gołębiowski: *Zarząd...*, *op. cit.*, s. 85 i n. Tak też przyjmuje J. Jankowski (w) *Kodeks postępowania cywilnego*, *op. cit.*, s. 812.

3.4. Verba legis powództwo małżonka dłużnika ma zmierzać do wykazania, że egzekwowane świadczenie nie należy się wierzycielowi. Powstaje zatem pytanie, jakie konkretne okoliczności usprawiedliwiają wystąpienie z takim żądaniem.

Zakres pojęcia „świadczenie nie należy się wierzycielowi” jest szeroki. Może się ono odnosić zarówno do okoliczności, które istniały w przeszłości, w czasie, gdy zobowiązanie miało powstać, jak i wszystkich późniejszych, których wystąpienie sprawia, że w chwili prowadzenia egzekucji świadczenia usprawiedliwione jest twierdzenie, iż nie należy się ono wierzycielowi. Świadczenie stwierdzone tytułem egzekucyjnym wydanym przeciwko dłużnikowi może zatem nie należeć się wierzycielowi z tego powodu, że w relacjach między nim i dłużnikiem nie istniał stosunek prawny, z którego wynika obowiązek jego spełnienia, albo z tego powodu, że obowiązek spełnienia świadczenia wygasł, względnie dlatego, że zobowiązanie nie może być egzekwowane. Po uzyskaniu przez wierzyciela wyroku zasądzonego świadczenie dłużnik nie może powoływać się w stosunku do niego na te okoliczności, które objęte są powagą rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.), ale — na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. — może to czynić małżonek dłużnika, jeśli nie występował w procesie o świadczenie podlegające egzekucji, a wierzyciel uzyskał przeciwko niemu klauzulę wykonalności w postępowaniu, w którym zakres rozpoznania sądu był ograniczony. Okoliczności usprawiedliwiające wniesienie powództwa opozycyjnego na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. nawiązują zatem do przytoczonych wyżej podstaw powództwa opozycyjnego dłużnika (art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c.). Jeśli dłużnik nie występuje samodzielnie z powództwem opozycyjnym opartym na podstawie art. 840 § 1 pkt 1 i 2 k.p.c., małżonek dłużnika we własnym powództwie może podnieść zarzuty, które byłyby dostępne w ramach powództwa opozycyjnego samemu dłużnikowi. Dla wykazania okoliczności świadczących o tym, że egzekwowany obowiązek nie istniał, wygasł lub nie może być egzekwowany, małżonek dłużnika może wykorzystać zarzuty przysługujące dłużnikowi, jak i jego własne zarzuty i uzasadniające je twierdzenia i dowody⁴⁷. Małżonek dłużnika wytaczający powództwo z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. może wprost zwalczać roszczenie wierzyciela, i to podnosząc zarzuty, że egzekwowane świadczenie: a) nie należy się wierzycielowi z majątku objętego wspólnością majątkową; b) w ogóle się nie należy; c) wygasło w wyniku zarzutów podniesionych przez małżonka dłużnika opartych na jego własnym prawie (np. potrącenie), ale też może wykorzystać zarzuty przysługujące

⁴⁷ H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 111, przyjmuje, że „małżonek dłużnika może w powództwie przeciwegzekucyjnym powoływać się na zarzuty określone w art. 840 § 1 pkt 1 lub 2 k.p.c.”, a z kontekstu, w którym użył tego stwierdzenia, wynika, że ma na myśli powołanie się na określony rodzaj zarzutów w powództwie małżonka dłużnika wytoczonym na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.; F. Zedler: *Powództwo o zwolnienie...*, *op. cit.*, s. 93, dostrzega, że „z chwilą nadania przez sąd, w trybie art. 787 k.p.c., klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika [...], małżonek ten jako dłużnik egzekwowany może wytoczyć powództwo opozycyjne z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c., opierając je nie tylko na zarzutach, które w toku procesu mógł podnieść dłużnik, lecz i na zarzutach wynikających z własnego prawa”. Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 marca 1972 r., I CR 35/72, OSNCP 1972, nr 10, poz. 179 oraz T. Żyźnowski (w): *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 316.

dłużnikowi. Powództwo opozycyjne małżonka dłużnika może być oparte także na podstawach dotyczących zdarzeń, które wystąpiły przed powstaniem tytułu egzekucyjnego⁴⁸.

E. Wengerek wskazał, że zakres kognicji sądu w postępowaniu z powództwa opozycyjnego zależy od tego, w jaki sposób wyznaczy się ten zakres dla postępowania klauzulowego prowadzonego na podstawie art. 787 k.p.c., a kryterium klasyfikacji powinno być to, czy okoliczności i zdarzenia, na które powołuje się małżonek dłużnika, mają znaczenie formalne (te są badane w postępowaniu klauzulowym), czy materialnoprawne (te są badane w procesie)⁴⁹. Do zarzutów małżonka dłużnika przysługujących mu z własnego prawa zaliczył wszystkie te, które mają przemawiać za tezą, że majątek wspólny nie odpowiada za zobowiązanie dłużnika⁵⁰. Jeśli z zakresu kognicji sądu wyłączyć tę okoliczność, w jakim ustroju majątkowym pozostają małżonkowie w momencie prowadzenia postępowania klauzulowego na podstawie art. 787 k.p.c., to można by zaakceptować stanowisko G. Jędrejka, że podstawą powództwa opozycyjnego małżonka dłużnika może być zarzut rozdzielnosci majątkowej między nim i dłużnikiem w chwili nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności. Okoliczność ta — zdaniem autora — wskazuje, że małżonek dłużnika przeczy zdarzeniom, na których oparto wydanie klauzuli wykonalności⁵¹.

Nauka w większości opowiada się za dopuszczalnością podniesienia w powództwie opozycyjnym małżonka dłużnika zarzutu nieważności czynności, z uwagi na jej dokonanie bez zgody, o jakiej mowa w art. 37 k.r.o.⁵² Jeżeli jednak tytuł egzekucyjny przeciwko dłużnikowi powstał po przeprowadzeniu postępowania rozpoznawczego, w którym dłużnik mógł powołać się na tę okoliczność w obronie przed roszczeniem wierzyciela, to — z przyczyn objaśnionych niżej — małżonek dłużnika nie będzie mógł się na nią skutecznie powołać.

Trafnie przyjmuje T. Żyźnowski, że wprawdzie kwestia zgody małżonka dłużnika na zaciągnięcie zobowiązania warunkującej możliwość zaspokojenia się wierzyciela z majątku wspólnego była już przedmiotem badania w postępowaniu klauzulowym, ale nie można wykluczyć potrzeby zbadania okoliczności materialnoprawnych towarzyszących jej wyrażeniu w postępowaniu z powództwa opozycyjnego opartego na podstawie z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c.⁵³

---

⁴⁸ Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 1998 r., II CKN 603/97, OSNC 1998, nr 10, poz. 165. Wcześniej taki sam pogląd przyjęty został w nauce; por. np. H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 110 wraz z literaturą.

⁴⁹ E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 74.

⁵⁰ *Ibidem*, s. 118–119.

⁵¹ G. Jędrejek: *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 263.

⁵² Szerzej to stanowisko uzasadnia E. Wengerek: *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 119–120. Tak też G. Jędrejek: *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 264 i tak też w *Zarząd...*, *op. cit.*, s. 269.

⁵³ T. Żyźnowski (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 315.

3.5. Dostępne małżonkowi dłużnika podstawy powództwa opozycyjnego są różne dla tytułów egzekucyjnych stanowiących orzeczenia sądowe korzystające z powagi rzeczy osądzonej i dla pozostałych tytułów egzekucyjnych.

Z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym do 5 lutego 2005 r. wynikało, że małżonek dłużnika może wykazywać przesłanki powództwa opozycyjnego dotyczącego tytułu egzekucyjnego stanowiącego prawomocne orzeczenie sądowe, wykorzystując zarzuty, których jego małżonek wcześniej nie podniósł w postępowaniu sądowym, w którym powstał tytuł egzekucyjny. Na tle tego uregulowania w doktrynie i judykaturze nie było jednolitego poglądu co do tego, czy małżonek dłużnika może w takim procesie podnosić zarzuty, które zostały już wcześniej zgłoszone przez dłużnika w procesie, w którym doszło do wydania przeciwko niemu tytułu egzekucyjnego. W wyroku z dnia 25 czerwca 1970 r. (I CR 151/70)⁵⁴ Sąd Najwyższy dopuścił taką możliwość. Pogląd ten wzbudził kontrowersje w nauce⁵⁵.

Przeciwko dopuszczalności podnoszenia przez małżonka dłużnika zarzutów zgłoszonych wcześniej przez dłużnika w procesie, w którym wydany został tytuł egzekucyjny, Sąd Najwyższy wypowiedział się natomiast w wyroku z dnia 29 czerwca 2005 r. (V CK 807/04)⁵⁶, w którym uznał, że w sprawie wszczętej na skutek powództwa przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. niedopuszczalne jest ponowne powołanie przez małżonka dłużnika tych zarzutów, które zgłosił już sam dłużnik w procesie poprzedzającym wydanie przeciwko niemu wyroku. Ten pogląd został zaakceptowany w wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2010 r. (II CSK 212/10)⁵⁷, w uzasadnieniu którego Sąd Najwyższy akcentował, że nie można przyjąć wykładni przepisu art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. sprowadzającej się do przyznania małżonkowi dłużnika samodzielnego roszczenia o zniweczenie wobec niego skutków prawomocnego wyroku. Byłoby to w istocie równoznaczne z przypisaniem mu charakteru nadzwyczajnego środka odwoławczego, konkurencyjnego na przykład w stosunku do skargi o wznowienie postępowania. Zarzuty podniesione w procesie przeciwko dłużnikowi i w tym procesie nieuwzględnione podlegałyby w takim wypadku ponownej ocenie i w konsekwencji te same środki dowodowe mogłyby prowadzić do odmiennych ustaleń faktycznych. Takie następstwa trudno byłoby pogodzić z wymaganą w obrocie prawnym trwałością stosunków ukształtowanych prawomocnym wyrokiem. Za zaproponowanym kierunkiem wykładni miała przemawiać także potrzeba ochrony interesu wierzyciela.

⁵⁴ OSNCP 1971, nr 3, poz. 51.

⁵⁵ Zaakceptował go J. Jodłowski, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 25 czerwca 1970 r., I CR 151/70*, Państwo i Prawo (dalej: PiP) 1972, z. 4, s. 164 i H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, *op. cit.*, s. 115, a przeciwko niemu opowiedzieli się: E. Wengerek: *Glosa do wyroku SN z dnia 25 czerwca 1970 r., I CR 151/70*, PiP 1972, z. 4, s. 161 i *Przeciwegzekucyjne...*, *op. cit.*, s. 121, oraz F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń...*, *op. cit.*, s. 173.

⁵⁶ Biuletyn Sądu Najwyższego (dalej: Biul. SN) 2005, nr 11, s. 12.

⁵⁷ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2010 r., II CSK 212/10, *Palestra* 2011, z. 1–2, s. 125, LEX nr 742226.

Ostatecznie w wyroku z dnia 28 października 2010 r. (II CSK 212/10) Sąd Najwyższy uznał, że z przewidzianego w art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w poprzednim brzmieniu powództwa opozycyjnego małżonek dłużnika może korzystać o tyle tylko, o ile jego sytuacja procesowa jest inna niż samego dłużnika. Zważywszy na wyjątkowość tego przepisu i wynikającą stąd konieczność ścisłego interpretowania go, użyte w nim określenia odnoszące się do zarzutów z własnego prawa oraz zarzutów, z którymi mógł wystąpić współmałżonek, należy interpretować jako — w pierwszym przypadku — zarzuty, które zmierzają do przeciwstawienia prawu wierzyciela osobistego prawa ze skutkiem w postaci wygaśnięcia obowiązku świadczenia (np. przysługującego tylko małżonkowi dłużnika zarzutu potrącenia) oraz — w drugim przypadku — zarzutów wprawdzie wspólnych, ale takich, których dłużnik w toczącym się przeciwko niemu procesie nie podniósł (np. zarzut przedawnienia). Odmienne zapatrywanie sprzyjałoby niepożądanemu zjawisku mnożenia procesów w obrębie tożsamyh stanów faktycznych. Oceniając charakter zarzutów rozpoznanych już w procesie przeciwko dłużnikowi w stosunku do osoby małżonka dłużnika, Sąd Najwyższy — trafnie — powołał się na art. 365 § 1 k.p.c. i zasadę związania prawomocnym orzeczeniem, nie zaś na powagę rzeczy osądzonej. Ta istnieje bowiem w relacjach między stronami procesu zakończonogo prawomocnym wyrokiem. Objęcie innej osoby niż strona zakończonogo procesu powagą rzeczy osądzonej musi mieć wyraźną podstawę normatywną. Taką podstawę dostreaga się w przypadkach, gdy ustawodawca zezwala na nadanie tytułowi egzekucyjnemu wydanemu przeciwko jakiejś osobie klauzuli wykonalności także przeciwko innej osobie, która nie brała udziału w procesie o zasądzone świadczenie, zezwalając na egzekwowanie świadczenia także z jej majątku.

Gdy chodzi o małżonka dłużnika, to objęcie go skutkami powagi rzeczy osądzonej w sprawie, w której zapadł wyrok przeciwko jego małżonkowi — dłużnikowi ma charakter względny, wynikający — po pierwsze — z odpowiedzialności za zasądzone świadczenie z ograniczeniem wyłącznie do majątku wspólnego oraz — po drugie — z wyłączenia możliwości powoływania się przez małżonka dłużnika w powództwie opozycyjnym na te zarzuty przeciwko stwierdzonemu tytułom wykonawczym zobowiązaniu, które dotyczą okresu sprzed powstania tytułu egzekucyjnego. Okoliczności, które ustawodawca pozwala przytaczać w charakterze podstaw powództwa opozycyjnego małżonkowi dłużnika, oraz sposób ich wykładni w nauce i orzecznictwie prowadzą zatem do wyznaczenia zakresu, w jakim wyrok wydany przeciwko dłużnikowi korzysta z powagi rzeczy osądzonej także przeciwko jego małżonkowi.

Zgodnie z art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. w brzmieniu obowiązującym od 5 lutego 2005 r., małżonek dłużnika w postępowaniu z powództwa opozycyjnego wytoczonogo na podstawie art. 840 § 1 pkt 3 k.p.c. może podnosić zarzuty nie tylko z własnego prawa, lecz i „te, z którymi jego małżonek wcześniej nie mógł wystąpić”. Zmiana ta istotnie ograniczyła przesłanki powództwa opozycyjnego małżonka

dłużnika. Z zakresu podstaw takiego powództwa wyraźnie wyłączone zostały bowiem już nie tylko te zarzuty, które sam dłużnik podniósł w procesie i sąd, orzekając, wypowiedział się o nich (*arg. a maiori ad minus*)⁵⁸, ale i te, które nie zostały przez sąd ocenione w procesie przeciwko dłużnikowi, bo ten ich nie powołał, choć mógł powołać. Tego rodzaju zmiana przepisu wzmacnia zakres, w jakim prawomocny wyrok wydany przeciwko dłużnikowi objęty zostaje powagą rzeczy osądzonej także przeciwko jego małżonkowi⁵⁹.

Powyższe ograniczenia dostępności zarzutów uzasadniających wystąpienie z powództwem opozycyjnym przez małżonka dłużnika nie mają zastosowania do tytułów wykonawczych powstałych na podstawie tytułów egzekucyjnych, które nie są prawomocnymi orzeczeniami sądowymi korzystającymi z powagi rzeczy osądzonej.

3.6. Legitymowany biernie w sprawie z powództwa opozycyjnego jest wyłącznie wierzyciel wymieniony w tytule wykonawczym. Jeżeli jest kilku wierzycieli, legitymowany jest ten, do którego odnosi się twierdzenie o istnieniu okoliczności usprawiedliwiających wystąpienie z powództwem.

3.7. Powództwo opozycyjne może być skutecznie wniesione tylko w okresie po powstaniu tytułu wykonawczego, a przed wykonaniem obowiązku, którego ten tytuł dotyczy. Dla skutecznego dochodzenia roszczenia wystarcza już jednak samo powstanie tytułu wykonawczego. Nie jest niezbędne, by wierzyciel skierował go do egzekucji. Dotyczy to także tytułu wykonawczego przeciwko małżonkowi dłużnika⁶⁰. W wyroku z dnia 4 kwietnia 2002 r.⁶¹ Sąd Najwyższy wyjaśnił, że powództwo opozycyjne może być realizowane tylko pod warunkiem, że istnieje możliwość wykonania tytułu wykonawczego, a zatem nie może być skutecznie zgłoszone po wyegzekwowaniu zobowiązania stwierdzonego tytułem wykonawczym. W orzecznictwie

⁵⁸ Rozważane w przytoczonym wyżej wyroku Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2010 r., II CSK 212/10, Palestra 2011, z. 1–2, s. 125, LEX nr 742226.

⁵⁹ To ograniczenie podstaw powództwa opozycyjnego w kierunku wzmocnienia konstrukcji rozszerzonej prawomocności wyroku wydanego przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim pozostaje w sprzeczności z kierunkiem dokonanej tą samą ustawą nowelizującą z 2 lipca 2004 r. zmiany art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. przez dodanie w nim nowej przesłanki powództwa opozycyjnego dłużnika w postaci „zarzutu spełnienia świadczenia, jeżeli zarzut ten nie był przedmiotem rozpoznania w sprawie”, która z kolei burzy konstrukcję powagi rzeczy osądzonej prawomocnego wyroku w stosunku do dłużnika, jako strony prawomocnie zakończonego procesu. Zaproprowanie wykładni pojęcia „zarzut spełnienia świadczenia”, jako przesłanki powództwa opozycyjnego, o której mowa w art. 840 § 1 pkt 2 *in fine* k.p.c., zaproponowanej przez Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 23 maja 2012 r., III CZP 16/12, OSNC 2012, nr 11, poz. 129, łagodzi wprawdzie oddziaływanie tej podstawy powództwa opozycyjnego na konstrukcję powagi rzeczy osądzonej wyroku, ale go nie eliminuje. Co do zasady bowiem, przypisanie wyrokom wydanym w sprawach cywilnych powagi rzeczy osądzonej i wynikające z tego dalsze konsekwencje są niezależne od tego, z jakich twierdzeń, wniosków i zarzutów korzystały obie strony procesu zakończonego prawomocnym wyrokiem oraz z jakich przyczyn możliwe do podniesienia twierdzenia, wnioski i zarzuty nie zostały rozważone przez sąd (z uwagi na obowiązujące przepisy proceduralne, z przyczyn obciążających sąd, z przyczyn obciążających strony).

⁶⁰ Por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 października 2010 r., II CSK 212/10, Palestra 2011, z. 1–2, s. 125, LEX nr 742226.

⁶¹ I PKN 197/01, Wokanda 2002, nr 12, s. 27.

przyjęto, że powód może zmienić żądanie pozwu w sprawie z powództwa opozycyjnego na żądanie zwrotu wyegzekwowanego świadczenia⁶².

Jeśli do prowadzenia egzekucji uprawnia sam tytuł egzekucyjny, bez konieczności zaopatrywania go klauzulą wykonalności, to z powództwem o ograniczenie jego wykonalności można wystąpić już po jego powstaniu.

3.8. W pozwie małżonek dłużnika powinien dokładnie określić tytuł wykonawczy, który ma być pozbawiony wykonalności, oraz wskazać, w jakim zakresie domaga się ograniczenia jego wykonalności.

W sprawie wywołanej przez wniesienie powództwa opozycyjnego związanie sądu zgłoszonym żądaniem (art. 321 § 1 k.p.c.) obejmuje nie tylko samo oczekiwane przez powoda brzmienie sentencji wyroku, ale i przesłankę, z uwagi na którą żądanie zostało zgłoszone i przytoczone dla uzasadnienia powództwa okoliczności faktyczne. Powaga rzeczy osądzonej wyroku oddalającego powództwo o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego wyłącza możliwość ponownego wytoczenia takiego powództwa, jeżeli jego podstawę stanowi zarzut, który był już przytoczony w pozwie we wcześniejszej sprawie⁶³.

W uchwale z dnia 25 listopada 2010 r. (III CZP 91/10)⁶⁴ Sąd Najwyższy zajął stanowisko wobec problemu, czy w sprawie z powództwa o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego wytoczonej ze wskazaniem na określoną jego podstawę jest możliwe, w razie bezzasadności zarzutu, powołanie się na inną jeszcze podstawę pozbawienia wykonalności tytułu wykonawczego. Sąd Najwyższy podkreślił, że ocena, czy wystąpienie z nowym zarzutem przeciwko tytułowi wykonawczemu w toku procesu opozycyjnego (inaczej — nową podstawą powództwa) powinno być uznawane za przedmiotową zmianę powództwa, nie jest jednoznaczna i zależy od przyjęcia określonej koncepcji przedmiotu tego procesu. Przedmiotową zamianę powództwa reguluje art. 193 k.p.c., a wobec braku przepisu szczególnego trzeba przyjąć, że wynikające z art. 193 k.p.c. szerokie granice dopuszczalności przedmiotowego przekształcenia powództwa dotyczą również powództwa opozycyjnego. Ewentualne ograniczenia zmiany powództwa mogą w takim stanie rzeczy wynikać jedynie z art. 843 § 3 k.p.c. Z przewidzianego w art. 843 § 3 k.p.c. zakazu przytaczania nowych zarzutów w sprawie prowadzonej na skutek wniesienia powództwa opozycyjnego wynika, iż dopuszczalność zmiany tego powództwa (jego podstaw) jest ograniczona. Obowiązek przytoczenia w pozwie wszystkich zarzutów dotyczy wyłącznie tych zarzutów, które powód mógł już w pozwie przytoczyć, tj. takich, o których wiedział i mógł je zgłosić. Można więc później przytoczyć zarzut, który powstał po wniesieniu pozwu. Nie można również pozbawić dłużnika zarzutu wprawdzie istniejącego już wcześniej, ale którego nie mógł on zgłosić w pozwie, ponieważ dowiedział się o nim dopiero w toku procesu. Po wnie-

---

⁶² Por. orzeczenia Sądu Najwyższego: z dnia 22 maja 1936 r., C III 1282/34, Zb. Orz. 1937, nr 10, poz. 346, i z dnia 6 lutego 1937 r., C II 2424/36, Zb. Orz. 1937, nr 10, poz. 337.

⁶³ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 23 września 2009 r., III CZP 50/09, Biul. SN 2009, nr 9, s. 8.

⁶⁴ Biul. SN 2010, nr 11, s. 12.

sieniu pozwu opozycyjnego powód może zatem zgłosić zarzuty, których wcześniej nie mógł podnieść, gdyż one nie istniały lub o nich nie wiedział; musi jednak wykazać, że zarzutów tych nie mógł zgłosić wcześniej. Zmiana powództwa nie może służyć ponownemu otwarciu drogi do skorzystania z tych zarzutów przeciwko tytułowi wykonawczemu, które powód mógł zgłosić w pozwie, a nie zrobił tego.

Zasadność powództwa z art. 840 § 1 pkt 2 k.p.c. o pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności ocenia się w całości według stanu rzeczy w chwili orzekania⁶⁵. W sprawie wywołanej takim powództwem sąd bada, czy zachodzi przytoczona przez małżonka dłużnika okoliczność, której wystąpienie usprawiedliwia pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności w całości lub części albo ograniczenie jego wykonalności.

4. POWÓDZTWO OPOZYCYJNE W ZWIĄZKU Z ZAWarciEM UMOWY MAJĄTKOWEJ MAŁŻEŃSKIEJ

4.1. Zmiany umów majątkowych małżeńskich dokonywane przez dłużnika i jego małżonka mają bezpośredni wpływ na skład tej masy majątkowej, z której wierzyciel może się zaspokoić, powodując ograniczenie majątku osobistego dłużnika i powiększenie majątku wspólnego albo odwrotnie — powiększenie majątku osobistego dłużnika i ograniczenie majątku wspólnego.

Stosownie do art. 47¹ k.r.o. małżonek może powoływać się względem innych osób na umowę majątkową małżeńską, gdy jej zawarcie oraz rodzaj były tym osobom wiadome. Jeśli zawarcie i rodzaj umowy majątkowej nie były znane wierzycielowi, to może on zaspokoić się z tych składników majątkowych, które należałyby do majątku osobistego jego dłużnika, gdyby umowy nie zawarto, a jeśli zachodzą przesłanki z art. 41 § 1 i 2 k.r.o., to także ze składników majątku wspólnego dłużnika i jego małżonka. Jeżeli wierzytelność powstała przed rozszerzeniem wspólności, wierzyciel, którego dłużnikiem jest tylko jeden małżonek, może żądać zaspokojenia także z tych przedmiotów majątkowych, które należałyby do majątku osobistego dłużnika, gdyby wspólność majątkowa nie została rozszerzona (art. 50 k.r.o.).

Ustawą z 17 czerwca 2004 r. na drogę powództwa z art. 840¹ k.p.c. przekazane zostało rozstrzyganie o skuteczności względem wierzyciela umowy majątkowej zawartej przez dłużnika i jego małżonka. Unormowanie to pozostaje w związku z art. 787² k.p.c., którym wyłączono badanie w postępowaniu klauzulowym skuteczności w stosunku do wierzyciela umowy majątkowej małżeńskiej⁶⁶. Ustawo-

⁶⁵ Zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 1976 r., III CZP 18/76, OSNCP 1976, nr 9, s. 195.

⁶⁶ Tak też H. Pietrzkowski: *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 290 oraz K. Flaga-Gieruszyńska (w:) *Kodeks postępowania cywilnego...*, *op. cit.*, s. 1347–1348 i J. Jankowski (w:) *Kodeks postępowania cywilnego*, *op. cit.*, s. 815.

dawca postanowił zarazem, że zawarcie umowy majątkowej małżeńskiej, mocą której rozszerzono wspólność majątkową, nie wyłącza prowadzenia egzekucji z tych składników majątku, które należałyby do majątku osobistego dłużnika, gdyby umowy takiej nie zawarto. Nie wyłącza to jednak obrony dłużnika i jego małżonka w drodze powództw przeciwegzekucyjnych, jeżeli umowa majątkowa małżeńska była skuteczna wobec wierzyciela (art. 776¹ § 2 i 3 k.p.c.).

4.2. Legitymowany do wniesienia powództwa, dla którego podstawę tworzy art. 840¹ k.p.c., jest dłużnik, względnie jego małżonek, po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności na podstawie art. 787 lub art. 787¹ k.p.c.

Przyczyny, z uwagi na które powództwo to może być wniesione, wskazują, że zarówno dłużnik, jak i małżonek dłużnika wnoszą je z zamiarem uzyskania orzeczenia o ograniczeniu egzekucji do tego majątku, z którego egzekucja jest dopuszczalna, co będzie równoznaczne z wyłączeniem możliwości jej prowadzenia ze składników należących do masy majątkowej, z której egzekucja jest wyłączona w związku z zawarciem skutecznej wobec wierzyciela umowy majątkowej małżeńskiej. Okolicznościami podlegającymi badaniu w sprawie wszczętej na podstawie powództwa przewidzianego w art. 840¹ k.p.c. są te, które decydują o skuteczności w stosunku do wierzyciela umowy majątkowej małżeńskiej. Jeżeli żądanie pozwu zgłoszone w takiej sprawie zmierza do uzyskania orzeczenia ograniczającego egzekucję konkretnego obowiązku do tej masy majątkowej, z której ona ma być dopuszczalna, to orzeczenie uwzględniające takie powództwo stanowi wypowiedź o pewnej zasadzie, na którą dłużnik i jego małżonek mogą następnie powoływać się w postępowaniu egzekucyjnym. Dopiero w tym postępowaniu, przy okazji zajmowania konkretnych rzeczy bądź praw majątkowych, dłużnik i jego małżonek, w związku z uzyskanym orzeczeniem w sprawie z powództwa opozycyjnego przewidzianego w art. 840¹ k.p.c., mogą zarzucać, że egzekucja do tych składników majątkowych jest niedopuszczalna, bowiem nie należą one do tej masy majątkowej, z której wierzyciel może się zaspokoić.

4.3. Powstaje kwestia, czy wystąpienie z powództwem opozycyjnym przewidzianym w art. 840¹ k.p.c. jest możliwe już wówczas, gdy wierzyciel uzyska klauzulę wykonalności przeciwko dłużnikowi względnie także przeciwko jego małżonkowi, którzy zawarli umowę majątkową małżeńską, a zatem w celu uzyskania orzeczenia zastrzegającego, że egzekucja na rzecz konkretnego wierzyciela jest możliwa z ograniczeniem do pewnej masy majątkowej, czy też dopiero wtedy, gdy w postępowaniu egzekucyjnym naruszone lub choćby zagrożone będą interesy dłużnika i jego małżonka.

Można przyjąć, że zakresem rozpoznania sądu w sprawie wywołanej wniesieniem tego powództwa jest objęta wyłącznie skuteczność umowy majątkowej małżeńskiej w stosunku do konkretnego wierzyciela. W takim przypadku dla uwzględnienia powództwa znaczenie mają wyłącznie te przesłanki, które decydują o uznaniu umowy majątkowej małżeńskiej zawartej przez dłużnika i jego małżonka za sku-

teczną w stosunku do pozwanego wierzyciela. Żądanie pozwu musi wówczas zmierzać do ograniczenia wykonalności tytułu wykonawczego do tej masy majątkowej, z której dłużnik odpowiadałby wobec wierzyciela w związku z zawartą umową, która jest wobec wierzyciela skuteczna, mimo nadania tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Z uzasadnienia projektu ustawy z 17 czerwca 2004 r. wynika, że intencją ustawodawcy było takie właśnie ograniczenie zakresu rozpoznania i orzekania w sprawie wywołanej wniesieniem tego powództwa.

Przy powyższym założeniu dla wystąpienia z powództwem przewidzianym w art. 840¹ k.p.c. wystarczy samo powstanie tytułu wykonawczego przeciwko dłużnikowi czy jego małżonkowi, bowiem w postępowaniu klauzulowym sąd nie bada składu majątków osobistego dłużnika i wspólnego małżonków i nie identyfikuje składników majątku, z których wierzyciel może się efektywnie zaspokoić.

Faktycznie, do zagrożenia lub nawet naruszenia interesów dłużnika i jego małżonka uzasadniających podniesienie zarzutów mogących stanowić podstawę powództwa z art. 840¹ k.p.c. dochodzi jednak dopiero po skierowaniu egzekucji świadczenia pieniężnego do konkretnego składnika majątku, o ile dłużnik albo jego małżonek kwestionuje dopuszczalność zaspokojenia się wierzyciela z zajętej rzeczy lub prawa majątkowego z uwagi na to, iż ta na podstawie zawartej przez dłużnika i jego małżonka, a skutecznej przeciwko wierzycielowi, umowy majątkowej należy do masy majątkowej, z której wierzyciel zaspokoić się nie może.

Jeśli dłużnik lub jego małżonek uzyskają orzeczenie o ograniczeniu wykonalności tytułu wykonawczego z ogólnym wskazaniem tej masy majątkowej, z której wierzyciel może się zaspokoić (np. majątek osobisty dłużnika) w związku ze skutecznym zawarciem umowy majątkowej małżeńskiej, to i tak nie uchroni to ich i wierzyciela od sporów o przynależność konkretnej rzeczy lub prawa do masy majątkowej, z której zaspokojenie jest możliwe albo do innej masy majątkowej. Spory te powstać mogą dopiero po zajęciu. Dłużnik czy jego małżonek niewiele zyskują z orzeczenia, które nie dotyczy konkretnych składników majątku, lecz posługuje się ogólną formułą „ograniczenia wykonania tytułu z majątku osobistego dłużnika” albo „ograniczenia wykonania tytułu z majątku wspólnego”, bowiem organ egzekucyjny, co do zasady, nie jest uprawniony do badania, do jakiej masy majątkowej należy zajęty w toku egzekucji składnik majątku.

5. POWÓDZTWO O ZWOLNIENIE RZECZY LUB PRAWA SPOD EGZEKUCJI SĄDOWEJ

5.1. W egzekucji świadczeń pieniężnych czynności egzekucyjne, w założeniu kierowane przeciwko dłużnikowi, mają za przedmiot te składniki jego majątku, które mogą posłużyć uzyskaniu środków służących zaspokojeniu wierzyciela.

Powództwo ekscydencyjne jest środkiem obrony osoby trzeciej przed egzekucją w warunkach, gdy kwestionuje ona dopuszczalność zaspokojenia wierzyciela z konkretnego składnika majątku, twierdząc, że prawo do zajętej rzeczy lub prawa majątkowego przysługuje jej, nie zaś dłużnikowi, albo że przysługuje jej takie prawo, którego zaspokojenie z rzeczy lub prawa dłużnika może uciepnieć wskutek skierowania do nich egzekucji wierzytelności innego wierzyciela⁶⁷. Ze stanowiącego jego podstawę art. 841 § 1 k.p.c. wynika, że żądanie zgłoszone przez osobę trzecią powinno zmierzać do uzyskania orzeczenia, mocą którego sąd zwolni zajęty przedmiot (rzecz lub prawo) spod egzekucji.

5.2. Legitymowaną czynnie w sprawie z powództwa ekscydencyjnego jest osoba trzecia dla postępowania egzekucyjnego, której prawa zostały naruszone przez egzekucję. Nie może z niego zatem skorzystać dłużnik. Dla określenia stron postępowania egzekucyjnego i oznaczenia, kto może być osobą trzecią w rozumieniu art. 841 k.p.c., co do zasady, nie są właściwe kryteria materialnoprawne, lecz proceduralne (treść tytułu wykonawczego). Bez znaczenia jest też stosunek, jaki osobę tę wiąże z dłużnikiem⁶⁸.

Sporny w orzecznictwie i literaturze jest problem, czy i kiedy małżonek dłużnika jest osobą trzecią dla toczącego się przeciwko jego małżonkowi postępowania egzekucyjnego i w związku z tym, czy może on korzystać z powództwa przewidzianego w art. 841 k.p.c. dla obrony swoich praw, czy też raczej powinien je chronić poprzez składanie wniosków o umorzenie egzekucji i przez skargi na czynności komornika.

Bez wątpliwości małżonek dłużnika nie jest osobą trzecią dla egzekucji, gdy:

- a) tytuł wykonawczy dotyczy go jako współdłużnika, odpowiadającego za zobowiązanie solidarnie lub w części, zarówno majątkiem wspólnym, jak i osobistym;
- b) jest wymieniony w tytule wykonawczym jako odpowiadający majątkiem wspólnym (art. 319 k.p.c.) albo została przeciwko niemu nadana klauzula wykonalności w trybie art. 787 k.p.c., a zajęta w postępowaniu egzekucyjnym rzecz lub prawo majątkowe należą do majątku objętego wspólnością ustawową jego i jego małżonka.

Powstaje kwestia, czy małżonek dłużnika może być uznany za osobę trzecią w rozumieniu art. 841 k.p.c., jeśli nie powstał przeciwko niemu tytuł egzekucyjny ani wykonawczy, choćby stwierdzający jego ograniczoną odpowiedzialność za zobowiązanie względnie wówczas, gdy podniesie twierdzenie o przynależności zajętej w postępowaniu egzekucyjnym rzeczy lub prawa majątkowego do określonej masy majątkowej, to jest do jego majątku osobistego albo — w razie gdy wierzyciel nie legitymuje się klauzulą wykonalności uzyskaną na podstawie art. 787 lub art. 787¹ k.p.c. — do majątku wspólnego. W nauce przeważa pogląd, że małżonek dłużnika

---

⁶⁷ Por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 lutego 2004 r., V CK 241/03, OSNC 2005, nr 3, poz. 46 i z dnia 29 listopada 2001 r., V CKN 616/00, OSNCP 2002, nr 7–8, poz. 105.

⁶⁸ Poglądy nauki na temat tego, kogo i w jakiej sytuacji można uznać za „osobę trzecią”, uprawnioną do wystąpienia z powództwem ekscydencyjnym, zestawił F. Zedler: *Powództwo o zwolnienie...*, *op. cit.*, s. 53–56.

także w takich sytuacjach ma bronić się przed egzekucją nie w drodze powództwa ekscydencyjnego, lecz składając wniosek o jej umorzenie ze wskazaniem, że skierowanie czynności egzekucyjnych do składnika masy majątkowej, na zaspokojenie z której nie zezwala treść tytułu wykonawczego, jest prowadzeniem egzekucji sprzecznej z jego brzmieniem lub przeciwko osobie niewymienionej w tytule wykonawczym jako dłużnik (art. 825 pkt 3 k.p.c.)⁶⁹.

Poglądy orzecznictwa w tej kwestii podlegały pewnej ewolucji. W dawniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego przeważało stanowisko, że małżonek dłużnika może przynajmniej w niektórych sytuacjach korzystać z powództwa ekscydencyjnego dla ochrony swoich praw naruszonych w postępowaniu egzekucyjnym⁷⁰, a w nowszym orzecznictwie dominuje pogląd odmienny⁷¹.

W uchwale z dnia 19 listopada 2008 r.⁷² Sąd Najwyższy przyjął, że małżonko-wnik dłużnika, przeciwko któremu — na podstawie art. 787 § 1 k.p.c. — została nadana klauzula wykonalności z ograniczeniem jego odpowiedzialności do majątku objętego wspólnością majątkową, nie przysługuje powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji (art. 841 § 1 k.p.c.). Uchwała podjęta została jako odpowiedź na pytanie prawne zadane w sytuacji, gdy doszło do zajęcia nierucho-

⁶⁹ F. Zedler: *Dochodzenie roszczeń...*, op. cit., s. 161 — trafnie — rozgraniczył sytuacje, w których małżonek dłużnika może bronić się przed zajęciem skargą na czynności komornika i powództwem ekscydencyjnym. Trafnie też zastrzegł (s. 162), że „pojęcie osoby trzeciej w rozumieniu art. 841 k.p.c. jest ściśle związane z konkretną egzekucją”. Przyjął jednak, że o statusie dłużnika w postępowaniu egzekucyjnym decyduje treść wniosku wierzyciela. Jeżeli zatem wierzyciel skierował egzekucję przeciwko obojgu małżonkom, to każdy z nich ma w niej status dłużnika, a zatem nie może korzystać z powództwa ekscydencyjnego. W innej pracy (*Powództwo o zwolnienie...*, op. cit., s. 61 i 93) opowiedział się za koniecznością oceny legitymacji w postępowaniu z powództwa opozycyjnego według kryterium formalnego, a mianowicie tego, czy wydano tytuł wykonawczy przeciwko osobie kwestionującej dopuszczalność zajęcia konkretnej rzeczy lub prawa majątkowego. Zgodnie z tym stanowiskiem małżonek dłużnika, przeciwko któremu nadano klauzulę wykonalności, nie może wystąpić z powództwem ekscydencyjnym, natomiast może z nim wystąpić małżonek dłużnika, gdy nie nadano przeciwko niemu klauzuli wykonalności. H. Mądrzak: *Przymusowe zaspokojenie...*, op. cit., s. 121–136, uzależnia legitymację małżonka dłużnika do wystąpienia z powództwem ekscydencyjnym od tego, do jakiej masy majątkowej należy zajęta rzecz lub prawo, niezależnie od tego, czy przeciwko małżonkowi dłużnika nadana została klauzula wykonalności; H. Pietrkowski: *Kodeks...*, op. cit., s. 298–302 i T. Żywnowski (w:) *Kodeks...*, op. cit., s. 327. G. Jędrejek (*Kodeks...*, op. cit., s. 265–267) przyjmuje, że małżonek dłużnika może wystąpić z powództwem ekscydencyjnym, jeśli nie została przeciwko niemu nadana klauzula wykonalności. Nie może skorzystać z tej drogi ochrony prawnej po nadaniu przeciwko niemu klauzuli wykonalności. W sytuacjach sporów o przynależność pewnej rzeczy do majątku osobistego każdego z małżonków lub do majątku wspólnego, odsyła do wniosku o umorzenie egzekucji. Ten sam autor w innym opracowaniu (*Wierzytelność ze wspólnego rachunku bankowego jako przedmiot egzekucji*, PPC 2011, nr 2, s. 59 i 63) trafnie jednak dostrzega, że w przypadku egzekucji z rachunku wspólnego komornik nie jest uprawniony do rozstrzygania zagadnień materialnoprawnych, a mianowicie tego, czy umowa majątkowa między małżonkami została zawarta skutecznie w stosunku do wierzyciela.

⁷⁰ Postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 16 stycznia 1968 r., II PZ 1/68, OSPiKA 1968, z. 11, poz. 241; z dnia 11 czerwca 1969 r., II CZ 61/69, OSNCP 1970, nr 4, poz. 65; z dnia 2 grudnia 1970 r., II CZ 122/70, OSNCP 1971, nr 6, poz. 112; z dnia 7 stycznia 1969 r., II CZ 208/68, OSNCP 1969, nr 9, poz. 164; z dnia 3 lipca 1970 r., I PZ 31/70, LEX nr 6757.

⁷¹ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 1968 r., III CZP 89/67, OSPiKA 1979, z. 5, poz. 93; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2001 r., I CKN 498/00, niepubl.; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 2004 r., IV CK 327/02, Monitor Prawniczy 2004, nr 3, s. 106.

⁷² III CZP 105/08, OSNC 2009, nr 10, poz. 136.

mości stanowiącej według wpisu w księdze wieczystej majątek odrębny małżonka dłużnika, przeciwko któremu nadana została klauzula wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c., a wątpliwość prawna wiązała się z odpowiedzią na pytanie, czy w takim przypadku komornik może umorzyć egzekucję z tej nieruchomości ze względu na to, że zgodnie z treścią tytułu wykonawczego odpowiedzialność małżonka dłużnika ograniczona jest do majątku wspólnego, czy też po zajęciu dopuszczalność egzekucji z tej nieruchomości może być rozstrzygnięta tylko w drodze powództwa małżonka dłużnika o zwolnienie od egzekucji.

W pierwszej kolejności trzeba zwrócić uwagę na to, że odpowiedź Sądu Najwyższego ma charakter generalny i odnosi się do szerszego zakresu sytuacji niż przedstawione w zadanym pytaniu w związku ze stanem faktycznym, na tle którego powstało zagadnienie prawne. Dalej trzeba wskazać, że zasady rządzące prowadzeniem ksiąg wieczystych i domniemania związane z wpisami sprawiają, że dopóki na drodze procesu nie dojdzie do ich wzruszenia, to treść wpisów w księdze wieczystej pozwala w prosty sposób ocenić stan prawny nieruchomości. Jeśli nieruchomość według wpisu w księdze wieczystej stanowi składnik majątku odrębnego małżonka dłużnika, a wierzyciel dysponuje przeciwko niemu tylko klauzulą pozwalającą na zaspokojenie z majątku wspólnego, to prowadzenie egzekucji z takiej nieruchomości jest prowadzeniem egzekucji przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem. Dostarczenie komornikowi odpisu z księgi wieczystej i porównanie jego treści z brzmieniem tytułu wykonawczego pozwala na zastosowanie w sprawie art. 825 pkt 3 k.p.c., ale w żadnym wypadku z urzędu przez sąd, który taką wadliwość by dostrzegł, lecz na wniosek zainteresowanego uzyskaniem takiego rozstrzygnięcia małżonka dłużnika.

Tytuły wykonawcze dotyczące zobowiązań pieniężnych (poza nielicznymi wyjątkami) nie identyfikują poszczególnych składników majątku, z których wierzyciel mógłby zaspokoić swoją wierzytelność, a problem prowadzenia egzekucji „przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem” albo „w oczywistej sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego” w przypadku tytułów wykonawczych wydanych przeciwko dłużnikowi pozostającemu w związku małżeńskim nie powstaje *in genere*, ale zawsze w związku z zajęciem konkretnej rzeczy lub prawa majątkowego. Ocena, czy zajęta rzecz lub prawo majątkowe należy do majątków osobistych dłużnika albo jego małżonka czy do majątku wspólnego, wcale nie jest tak prosta jak w przypadku analizowanym przez Sąd Najwyższy w związku z zajęciem nieruchomości, która miała urządzoną księgę wieczystą i określony stan wpisów w tej księdze. Niemożliwa do zaakceptowania jest sytuacja, w której nie w procesie (art. 841 k.p.c.), z całym towarzyszącym mu rygoryzmem, ale i systemem gwarancji, lecz przez komornika i ewentualnie sąd rozpoznający skargę na jego czynności miałyby być rozstrzygana kwestia prawa, które dłużnikowi albo jego małżonkowi przysługuje do rzeczy lub prawa majątkowego zajętych w egzekucji. Wyrok wydany w takim procesie, poza skutkiem przewidzianym w art. 365 § 1 k.p.c.,

właściwym także dla postanowienia wydanego w wyniku rozpoznania skargi na czynności komornika, wywołuje też skutek oznaczony w art. 366 k.p.c.

Wydaje się, że stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w powołanej wyżej uchwale zostało sformułowane nazbyt generalnie. W takim stanie faktycznym, jak analizowany przez Sąd Najwyższy, zupełnie wystarczającym środkiem obrony małżonka dłużnika przed egzekucją był wniosek o jej umorzenie. Trzeba natomiast przyjąć, że we wszystkich przypadkach wymagających zlikwidowania sporu, a zatem nieoczywistych, właściwą formą obrony małżonka dłużnika, który twierdzi, że zajęto składnik jego majątku osobistego, podczas gdy egzekucja była dopuszczalna tylko z majątku wspólnego albo zajęto składnik majątku wspólnego, podczas gdy wierzyciel nie może się z tego składnika majątku wspólnego zaspokoić, bo nie należy on do kategorii rzeczy lub praw wymienionych w art. 776¹ k.p.c. i wierzyciel nie uzyskał klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika na podstawie art. 787 k.p.c., jest wniesienie powództwa z art. 841 k.p.c., nie zaś wykorzystanie środków zaskarżenia w postępowaniu egzekucyjnym⁷³. W tym ujęciu status „osoby trzeciej” dla egzekucji przynależy małżonkowi dłużnika nie generalnie, lecz w powiązaniu z granicami jego odpowiedzialności za zobowiązanie, wyznaczonymi treścią tytułu wykonawczego. Trzeba przy tym podkreślić, że na etapie zgłoszenia powództwa wystarczy, iż wnoszący je podmiot podniesienie twierdzenie, że przysługuje mu status osoby trzeciej dla egzekucji, której prawa w tej egzekucji zostały zagrożone lub naruszone. Weryfikacja tych twierdzeń musi nastąpić już w toku postępowania i decyduje o jego wyniku.

Za zasadnością podejścia zaprezentowanego wyżej przemawia także to, że w art. 891² § 2 k.p.c. ustawodawca postanowił, iż małżonkowi dłużnika przysługuje właśnie powództwo o zwolnienie od egzekucji środków zajętych na rachunku wspólnym prowadzonym dla dłużnika i jego małżonka, o ile małżonek twierdzi, że na rachunku zgromadzone są środki podchodzące z innych źródeł niż wymienione w art. 776¹ § 1 k.p.c., nie zaś wniosek o umorzenie egzekucji i skarga na czynności komornika.

5.3. Legitymowanym biernie w sprawie z powództwa ekscydencyjnego jest zawsze wierzyciel prowadzący postępowanie egzekucyjne, w którym doszło do zajęcia rzeczy lub prawa. Jeśli zajęcie nastąpiło na korzyść kilku wierzycieli w warunkach zbiegu egzekucji prowadzonych z ich inicjatywy, to wszyscy ci wierzyciele muszą wystąpić w sprawie w charakterze pozwanych, chyba że powód — osoba trzecia opiera powództwo na twierdzeniach i zarzutach skutecznych tylko w odniesieniu do konkretnego wierzyciela. Wyrok wydany w sprawie z powództwa ekscydencyjnego jest skuteczny tylko w relacji przeciwko wierzycielowi, który wystąpił w sprawie jako pozwany. Nie przysługuje mu rozszerzona powaga rzeczy osądzonej⁷⁴.

⁷³ Szerzej M. Romańska: *Ograniczenie odpowiedzialności...*, *op. cit.*, s. 23–29 i M. Romańska (w:) M. Romańska, O. Leśniak: *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 782–785.

⁷⁴ Nietrafny jest zatem pogląd wyrażony w wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 21 grudnia 1999 r. (I ACa 1031/99, OSA 2000, z. 9, poz. 37), że jeżeli choćby jednemu wierzycielowi, na rzecz którego prowadzona

Przepis art. 841 § 2 k.p.c. oprócz wierzyciela nakazuje pozwać dłużnika, jeżeli ten zaprzecza prawu powoda.

5.4. Powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji podlega prekluzji. Powództwo to może być wytoczone po zajęciu rzeczy lub prawa majątkowego w toku postępowania egzekucyjnego, w terminie miesiąca od dnia dowiedzenia się o naruszeniu prawa powoda, chyba że inny termin jest przewidziany w przepisach odrębnych (art. 840 § 3 k.p.c.). W sprawach o zwolnienie od egzekucji nieruchomości lub przedmiotów razem z nią zajętych powództwo takie powinno być wytoczone najpóźniej przed rozpoczęciem przetargu (art. 953 pkt 6 k.p.c.).

Termin określony w art. 841 § 3 k.p.c. ma zastosowanie do powództw uregulowanych w art. 841 § 1 k.p.c. także wówczas, gdy zajęcie przedmiotu należącego do osoby trzeciej nastąpiło w postępowaniu egzekucyjnym wszczętym przed wejściem w życie ustawy z 2 lipca 2004 r. W takiej sytuacji biegnie on od dnia wejścia w życie wymienionej ustawy⁷⁵.

Charakter tego terminu jest dyskusyjny. Według jednego poglądu jest to termin procesowy, bo powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji ma na celu zmianę sytuacji procesowej, a terminy przewidziane do wniesienia skarg, jak i powództw, jako terminy do dokonania czynności procesowych, mają charakter procesowy i stosuje się do nich przepisy o przywróceniu terminu. Stanowisko to trzeba odrzucić. Skoro bowiem powództwo przeciwegzekucyjne nie jest środkiem

---

jest egzekucja, przysługuje uprawnienie zaspokojenia swojej wierzytelności z zajętego przedmiotu, to osoba trzecia nie ma podstawy do wytoczenia powództwa ekscydacyjnego, gdyż jej prawa nie są naruszone w myśl art. 841 k.p.c. Sama egzekucja jest zatem dopuszczalna, a kwestia możliwości oraz kolejności zaspokojenia wierzycieli osobistych i rzeczowych ma charakter wtórny i rozstrzygana będzie w toku podziału sumy uzyskanej z egzekucji (art. 1023 i n. k.p.c.). Stanowisko to odpowiada pogładowi F. Zedlera (*Powództwo o zwolnienie...*, *op. cit.*, s. 68), który po rozważeniu problematyki legitymacji biernej w sprawie z powództwa ekscydacyjnego „z punktu widzenia celu powództwa o zwolnienie od egzekucji i skutków zajęcia dokonanego na rzecz kilku wierzycieli” doszedł do przekonania, że osobie trzeciej w stosunku do wszystkich wierzycieli „przysługuje to samo, a nie takie samo roszczenie”, a współuczestnictwo między wierzycielami w sprawie z takiego powództwa zakwalifikował jako konieczne i jednolite. Konieczność współuczestnictwa objaśnił „istotą sprawy”, ale na temat źródła jego jednolitości nie wypowiedział się wprost. Dostrzegł jednak, że niektórzy spośród pozwanych wierzycieli mogą się zaspokoić z zajętej rzeczy lub prawa, a innym takie uprawnienie może nie przysługiwać, co — moim zdaniem — eliminuje możliwość zakwalifikowania współuczestnictwa między wierzycielami jako jednolitego. Zdaniem F. Zedlera za niemożliwością uwzględnienia powództwa w stosunku do niektórych wierzycieli przemawia to, że „nie ma kilku egzekucji do tego samego przedmiotu, tylko jedna, która toczy się na rzecz kilku wierzycieli” (s. 69), a konkluzja jego poglądu odpowiada przedstawionemu wyżej stanowisku Sądu Apelacyjnego. Problem jednak w tym, że wyłącznie w egzekucji z nieruchomości ustawodawca podporządkował granice sprawy egzekucyjnej przedmiotowi, do którego kierowane są czynności egzekucyjne (kolejni wierzyciele przyłączają się do wszczętego wcześniej postępowania). W egzekucji świadczeń pieniężnych prowadzonej innymi sposobami granice sprawy egzekucyjnej wyznaczane są w sposób klasyczny. Każdy kolejny wierzyciel wszczyna przeciwko dłużnikowi postępowanie we własnej sprawie, a do zbiegu egzekucji w tych sprawach dochodzi w związku z zajęciem tej samej rzeczy lub prawa i do czasu sporządzenia planu podziału sumy uzyskanej z jego sprzedaży. Nie ma przeszkód, by sprzedaż zajętej rzeczy lub prawa nastąpiła na rzecz niektórych tylko wierzycieli (tych, przeciwko którym powództwa nie wniesiono skuteczne) i żeby tylko niektórzy z nich uczestniczyli w planie podziału sumy uzyskanej z egzekucji. Wyrokowi wydanemu w sprawie z tego powództwa ustawodawca nie przypisał przy tym rozszerzonej prawomocności, na co zwracali uwagę M. Allerhand i J. Korzonek, których poglądy F. Zedler relacjonuje na s. 66–67.

⁷⁵ Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 17 lipca 2007 r., III CZP 57/07, OSNC 2008, nr 9, poz. 970.

zaskarżenia orzeczenia lub czynności procesowej organu egzekucyjnego, ale środkiem obrony merytorycznej osoby trzeciej przed skutkami czynności egzekucyjnej, to i termin do jego wniesienia nie jest terminem do wniesienia środka zaskarżenia, lecz terminem wyznaczonym dla podjęcia przed sądem czynności zmierzających do ochrony zagrożonych praw powoda (termin do wniesienia powództwa). Ma zatem charakter materialnoprawny⁷⁶.

5.5. Powództwo o zwolnienie zajętego przedmiotu od egzekucji dopuszczalne jest wtedy, gdy do tego przedmiotu już skierowano egzekucję przez zajęcie. Do chwili zajęcia w postępowaniu egzekucyjnym konkretnej rzeczy lub prawa powództwo ekscydencyjne jest przedwczesne. Natomiast gdy egzekucję z zajętej rzeczy lub prawa ukończono (przez sprzedaż, przejęcie na własność, przekazanie wierzycielowi kwoty odpowiadającej zajętej wierzytelności) powód może domagać się co najwyżej zwrotu wyegzekwowanego świadczenia i naprawienia mu szkody wyrządzonej egzekucją. W wyroku z dnia 24 października 2007 r.⁷⁷ Sąd Najwyższy przyjął, że w sprawie o zwolnienie zajętej rzeczy od egzekucji, powód może — po dokonaniu przez komornika sprzedaży tej rzeczy — zmienić roszczenie na żądanie zwolnienia od egzekucji kwoty pieniężnej uzyskanej ze sprzedaży. Wypada jednak dodać zastrzeżenie, że jest to możliwe do czasu, póki kwota ta nie ulegnie podziałowi między wierzycieli i nie zostanie im wypłacona.

5.6. W sprawie wywołanej przez wniesienie powództwa ekscydencyjnego związanie sądu zgłoszonym żądaniem (art. 321 § 1 k.p.c.) obejmuje nie tylko samo oczekiwane przez powoda brzmienie sentencji wyroku, ale i przesłankę, z uwagi na którą żądanie zostało zgłoszone i przytoczone dla uzasadnienia powództwa okoliczności faktyczne. W pozwie powód powinien przytoczyć wszystkie zarzuty, jakie w tym czasie mógł zgłosić, pod rygorem utraty prawa korzystania z nich w dalszym postępowaniu (art. 843 § 3 k.p.c.). Rozpoznanie sądu dotyczy tego zespołu okoliczności faktycznych, które wskazał powód dla wykazania, że przysługuje mu prawo własności zajętej rzeczy, jemu, a nie dłużnikowi, przysługuje zajęta wierzytelność lub prawo, albo też, że przysługuje mu na zajętej rzeczy, wierzytelności lub prawie takie prawo, które miałyby pierwszeństwo zaspokojenia, a skorzystanie z niego uniemożliwi prowadzona egzekucja.

5.7. Szczególnym rodzajem powództwa ekscydencyjnego jest przewidziane w art. 891² § 2 k.p.c. powództwo małżonka dłużnika o zwolnienie od egzekucji środków zajętych na rachunku wspólnym prowadzonym dla dłużnika i jego małżonka, o ile małżonek dłużnika twierdzi, że na rachunku zgromadzone są środki pochodzące z innych źródeł niż wymienione w art. 776¹ § 1 k.p.c. Uregulowanie z art. 891² k.p.c. ma korespondować z zasadą przyjętą w art. 776¹ k.p.c., zezwalającą na prowadzenie egzekucji ze wspólnego rachunku bankowego dłużnika i jego

⁷⁶ Szerzej z przytoczeniem literatury, w której wyrażono oba poglądy — T. Żyznowski (w:) *Kodeks...*, *op. cit.*, s. 340.

⁷⁷ IV CSK 271/07, OSNC 2009, nr 1, poz. 14.

małżonka na podstawie tytułu wykonawczego wystawionego wyłącznie przeciwko dłużnikowi. Przepis art. 891² § 2 k.p.c. określa środek obrony małżonka dłużnika przed tak prowadzoną egzekucją, o ile dotknęłaby środków zgromadzonych na rachunku wspólnym nie pochodzących z majątku osobistego dłużnika lub ze źródeł oznaczonych w art. 41 § 2 k.r.o.

Sama dopuszczalność egzekucji z rachunku wspólnego małżonków, jak i przysługujący małżonkowi dłużnika środek obrony przed nią są dyskusyjne, gdy chodzi o ich konstrukcję prawną. Zawarcie umowy rachunku bankowego prowadzi do powstania po stronie kontrahentów banku wierzytelności o wypłatę środków zgromadzonych na rachunku bankowym (art. 725 k.c.). Posiadacz rachunku nie jest jednak właścicielem tych środków. Z chwilą wpłaty środków na rachunek bankowy albo (w obrocie bezgotówkowym) ich zaksięgowania na nim, osoba, która otworzyła rachunek, traci własność środków na rzecz banku, a nabywa wierzytelność o wypłacenie ich równowartości. Jeśli małżonkowie zawrą umowę o prowadzenie dla nich rachunku wspólnego, to w stosunku do banku przysługuje im wspólnie wierzytelność o wypłatę równowartości środków zaksięgowanych na rachunku.

Wszystkie środki finansowe zapisane na wspólnym rachunku bankowym, obojętnie z jakiego źródła by nie pochodziły, określają granice wierzytelności posiadaczy rachunku w stosunku do prowadzącego go banku o ich wypłatę. Na rachunku środki te są przechowywane bez wyodrębniania ich części i oznaczenia osoby oraz tytułu, na podstawie którego zostały wpłacone lub (w obrocie bezgotówkowym) zaksięgowane na nim⁷⁸. W razie gdyby z rachunku dokonywano wypłat, nie jest możliwe ich przyporządkowanie wpłatom dokonany wcześniej na ten rachunek, chyba że obroty na rachunku są ograniczone. Zwykle nie jest zatem możliwe zidentyfikowanie pochodzenia środków finansowych wypłaconych z rachunku bankowego na żądanie dłużnika, jego małżonka, czy wreszcie — po skutecznym zajęciu — komornika prowadzącego postępowanie egzekucyjne. Podważa to nie tylko celowość korzystania z powództwa, o jakim mówi ustawodawca w art. 891² k.p.c., ale i same jego założenia. Przyjęcie ich przez ustawodawcę sugeruje zresztą, że traktuje on rachunek bankowy jak „szufladę”, do której w określonym porządku wkładane i grupowane są środki uzyskiwane przez dłużnika i jego małżonka z rozmaitych tytułów (osobno z wynagrodzenia za pracę, z innych umów, z darowizn itp.), nie zaś jak miejsce, w którym dokonuje się zapisu określającego wysokość wierzytelności posiadacza rachunku w stosunku do banku o wypłatę środków.

H. Pietrkowski przyjmuje, że art. 891² § 1 k.p.c. ma zastosowanie w sytuacji, gdy małżonkowie pozostają w ustroju wspólności majątkowej. Jeżeli istnieje między

---

⁷⁸ Trafnie dostrzegł M. Walasik (*Zbieg egzekucji sądowej i administracyjnej prowadzonej przeciwko różnym dłużnikom*, PPC 2012, nr 2, s. 322), że możliwość prowadzenia egzekucji przeciwko różnym dłużnikom ze wspólnego rachunku bankowego powoduje sytuację takiego zbiegu egzekucji, który w świetle poglądów ustalonych w orzecznictwie nie podlega rozstrzygnięciu na podstawie art. 773 k.p.c.

nimi rozdzielnosc majątkowa lub rozdzielnosc z wyrównaniem dorobków, to egzekucja z ich rachunku wspólnego ma być prowadzona według zasad ustalonych w art. 891¹ k.p.c.⁷⁹ Trafnie zauważył G. Jędrejek, że na etapie dokonywania zajęcia rachunku bankowego komornik nie wie o ustroju majątkowym obowiązującym małżonków. Nie jest też w stanie stwierdzić, czy ich umowa majątkowa była skuteczna wobec wierzyciela⁸⁰. Należałoby wręcz dodać, że póki dłużnik lub jego małżonek nie podejmą obrony przed egzekucją na podstawie art. 840² k.p.c., to w egzekucji należy pomijać skutki umowy majątkowej, którą zawarli. Trafnie też G. Jędrejek akcentuje, że sformułowania użyte w art. 891² § 1 k.p.c. nie nawiązują do pojęć doniosłych dla oceny ustroju majątkowego, w jakim pozostają małżonkowie, ale wyłącznie do tego, że jako małżonkowie zawarli oni umowę o prowadzenie rachunku bankowego, co jest możliwe niezależnie od obowiązującego ich ustroju majątkowego. Małżonkowie pozostający we wspólności ustawowej, którzy zawarli umowę o prowadzenie wspólnego rachunku bankowego, nie mogą określić udziałów, jakie by im miały przysługiwać w tymże rachunku⁸¹. Gdyby natomiast okazało się, że małżonkowie pozostają w ustroju rozdzielnosci majątkowej lub rozdzielnosci z wyrównaniem dorobków, to dla takiej sytuacji autor ten postuluje znowelizowanie art. 891² k.p.c. przez dodanie zastrzeżenia, że odpowiednie zastosowanie do egzekucji z rachunku wspólnego takich małżonków ma wówczas przepis art. 891¹ k.p.c.

G. Jędrejek, akceptując istotę rozwiązania przyjętego w art. 891² k.p.c., twierdzi, że małżonek dłużnika występujący z powództwem przewidzianym w art. 841 k.p.c.: „będzie musiał udowodnić, że na rachunku wspólnym znajdują się środki niewymienione w art. 891² § 2 k.p.c.”. Wyłącza przy tym możliwość wniesienia tego powództwa przez małżonka, przeciwko któremu nadana została klauzula wykonalności, bo taka sytuacja ma oznaczać utratę statusu dłużnika egzekwowanego⁸². Z tym ostatnim zastrzeżeniem nie można się zgodzić, przede wszystkim z tych przyczyn, które decydują o konieczności przyznania małżonkowi dłużnika legitymacji do wystąpienia z powództwem ekscydencyjnym także w innych sytuacjach (por. wyżej). Trzeba też zauważyć, że skoro ustawodawca wyraźnie przyznał małżonkowi dłużnika legitymację do wystąpienia z powództwem na podstawie art. 891² § 2 w zw. z art. 841 § 1 k.p.c. dla uzyskania ochrony jego praw w związku z zajęciem w postępowaniu egzekucyjnym, to — niezależnie od faktycznej skuteczności tego środka w odniesieniu do wierzytelności o wypłatę środków ze wspólnego rachunku bankowego — legitymacja ta powinna mu przysługiwać także dla ochrony środków z jego majątku osobistego przelanych na rachunek wspólny. Potrzeba ich ochrony przy wykorzystaniu powództwa ekscydencyjnego, a nie na innej drodze ochrony prawnej (np. wniosku o umorzenie egzekucji) nie ma żadnego związku z tym, czy

⁷⁹ H. Pietrzkowski: *Komentarz...*, *op. cit.*, s. 409.

⁸⁰ G. Jędrejek: *Wierzytelność...*, *op. cit.*, s. 59.

⁸¹ *Ibidem*, s. 60.

⁸² *Ibidem*, s. 61.

doszło do nadania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika, i jest możliwa także wtedy, gdy przeciwko małżonkowi dłużnika została nadana klauzula wykonalności.

6. PODSUMOWANIE

W podsumowaniu wskazać trzeba, że w stanie prawnym obowiązującym od 20 stycznia 2005 r. wierzyciel jednego z małżonków tylko wyjątkowo może zaspokoić się z majątku wspólnego (art. 41 § 2 k.r.o.), a o tym, czy odpowiedzialność ta zostanie zrealizowana, decydują szczegółowe rozwiązania procesowe przyjęte w przepisach o postępowaniu rozpoznawczym i egzekucyjnym.

Środki przymusu mające doprowadzić do wykonania obowiązku w postępowaniu egzekucyjnym, co do zasady, mogą być skierowane przeciwko osobie, którą jako dłużnika identyfikuje wydany przeciwko niej tytuł wykonawczy i do jej majątku. Zastosowanie przepisów o postępowaniu klauzulowym pozwala wierzycielowi szybciej, bo bez konieczności prowadzenia postępowania rozpoznawczego, uzyskać tytuł wykonawczy przeciwko małżonkowi dłużnika. W poprzednim stanie prawnym wierzyciel jednego z małżonków w postępowaniu klauzulowym mógł uzyskać orzeczenie zezwalające mu na przeprowadzenie egzekucji jego wierzytelności z tych składników majątku wspólnego małżonków, z których jest ona możliwa tylko pod warunkiem, że wierzyciel dysponuje tytułem wykonawczym przeciwko obojgu małżonkom. Po znowelizowaniu przepisów o postępowaniu klauzulowym postępowaniu ustawą z 2 lipca 2004 r. zakres rozpoznania sądu w tym postępowaniu został jednak istotnie ograniczony. Ograniczony jest też zakres środków dowodowych, którymi wierzyciel jednego z małżonków może wykazać, że jego wierzytelność podlega zaspokojeniu z majątku wspólnego. Oznacza to, że wierzyciel, który nie dysponuje środkami dowodowymi, o których mowa w art. 787 k.p.c., nie może uzyskać tytułu egzekucyjnego przeciwko obojgu małżonkom inaczej niż w procesie cywilnym, w którym wystąpią małżonkowie, jeden jako dłużnik, a drugi jako odpowiadający za dług majątkiem należącym także do niego. Tytuł egzekucyjny będący orzeczeniem sądowym wydany przeciwko obojgu małżonkom może jednego z nich identyfikować jako dłużnika odpowiadającego za zobowiązanie bez ograniczeń, a drugiego jako odpowiadającego za nie z ograniczeniem do majątku wspólnego. Tylko wówczas możliwe jest uwzględnienie w postępowaniu egzekucyjnym ograniczenia odpowiedzialności małżonka dłużnika za zobowiązanie stwierdzone tytułem wykonawczym.

Ograniczenie zakresu rozpoznania sądu w postępowaniu klauzulowym sprawia, że środkami, którymi małżonek dłużnika może zwalczać skierowaną przeciwko niemu egzekucję zobowiązania zaciągniętego przez jego małżonka, stają się środki prawne przewidziane w przepisach o postępowaniu egzekucyjnym. Przed uchybie-

niami formalnymi popełnionymi w postępowaniu egzekucyjnym małżonek dłużnika może bronić się przy wykorzystaniu skargi na czynności komornika. Jeśli czynność egzekucyjna została przeprowadzona formalnie poprawnie, ale małżonek dłużnika utrzymuje, że zaistniały okoliczności świadczące o braku merytorycznych podstaw do egzekwowania konkretnego obowiązku albo też czynność egzekucyjna godzi w jego prawa, gdyż została skierowana do takiej rzeczy lub prawa, z których nie odpowiada za zobowiązanie dłużnika, to pozostaje mu skorzystanie ze środków merytorycznej obrony przed egzekucją, a zatem z powództw przeciwegzekucyjnych. Z tych samych środków obrony powinien skorzystać małżonek dłużnika, jeśli twierdzi, że zawarta przez niego z dłużnikiem umowa majątkowa małżeńska była skuteczna w stosunku do wierzyciela, który uzyskał przeciwko niemu klauzulę wykonalności.

MARTA ROMAŃSKA

MEASURES TO PROTECT DEBTOR'S SPOUSE AGAINST ENFORCEMENT

S u m m a r y

Contracting marriage does not limit spouses in their capacity to take on obligations as regards the proportions of estate which belong to each of them individually (personal property). In order to perform an act in law with regard to the estate which belongs to both spouses (i.e. their joint property), one spouse requires the consent of the other spouse, under pain of invalidity of any act which is not authorised. According to the principles contained in the provisions of the Family and Guardianship Code in the wording effective as of 20 January 2005, satisfaction of an obligation contracted by one of the spouses out of their joint property is possible where the other spouse has expressed his/her consent to contract such an obligation or where the obligation is connected with the spouses' joint enterprise.

Enforcement proceedings are carried out in order to enforce execution of the obligation which is incumbent on the debtor with statutory coercive measures referred to in the Procedural Law. The provisions concerned define the framework for observing the aforesaid principles as regards the spouses' responsibility to satisfy their joint or individual obligations with their joint property. In enforcement proceedings debtor is the person who, subject to the wording of the document which forms the basis of enforcement, is obliged to fulfil a certain material performance for the benefit of the creditor, and against whom such proceedings have been initiated. The document concerned usually involves a court order resolving a dispute between creditor and debtor as regards specific claim. Unless such an order states otherwise, it forms the basis for enforcement of the whole performance defined therein out of the debtor's total estate. However, enforcement of an obligation out of the spouses' joint

property is possible, where both spouses have been named in the court order as debtors who are liable for performing the obligation concerned without limitation, or where the court order indicates one of the spouses as responsible for satisfying the obligation subject to its limitation to the spouses' joint property.

The creditor of one of the spouses, who has not initiated court proceedings against both spouses and who has obtained a court order which orders material performance from the one debtor only, may then apply for a court order to have the obligation satisfied out of the spouses' joint property in enforcement proceedings which are initiated against both spouses. Before such an order is issued, the court considers only whether the debtor's spouse has expressed his/her consent for contracting the obligation concerned or whether the obligation is connected with the spouses' joint enterprise, and whether the debtor is still married.

The debtor's spouse who is responsible for satisfying an obligation out of the spouses' joint property, may in enforcement proceedings which are conducted against him/her as well use the same protective measures as his/her spouse who is the debtor in the obligation concerned. The spouse of a debtor against whom no former court proceedings have been carried out to adjudicate the performance concerned, and who has only been subject to simplified court proceedings in which the court ordered enforcement out of the spouses' joint property, may — in the court proceedings which are a form of defence against enforcement — invoke any circumstances indicative of non-existence of the obligation concerned. Hence, he/she may claim that the obligation concerned has not emerged, that there has been an occurrence which resulted in extinction of the obligation or that the obligation cannot be enforced.

In court proceedings, the debtor's spouse who is responsible for the obligation concerned only out of the spouses' joint property, may also claim that such objects or rights which are items of his/her personal property are exempted from enforcement.